

Opbrengsten van Buurtgezinnen voor vraag- en steungezinnen

De effectencalculator in praktijk

maart 2020

drs. Elize Lam, senior onderzoeker
Christelijke Hogeschool Ede
Associate lectoraat informele netwerken en laatmoderniteit

Inhoudsopgave

Inleiding	3
Methode	5
Resultaten	10
1. Vraaggezinnen: achtergronden, ervaringen & opbrengsten	10
1.1 Achtergronden	10
1.2 Ervaringen	13
1.3 Opbrengsten kwalitatief	17
1.4 Opbrengsten in relatie tot inzet formele hulp	21
1.5 Hick-ups	22
2. Referentie	23
3. Opbrengsten voor steungezinnen	26
4. Werkwijze	29
Conclusie	35
Aanbevelingen	38
Bijlage 1 - Verantwoording referentie	40
Bijlage 2 - Instructiebrief coördinatoren	44
Bijlage 3 - Vragenlijsten	46
Bijlage 4 - Analyse kader	48
Bronnenlijst	52

Inleiding

Deze rapportage beschrijft de uitkomsten van een onderzoek naar de opbrengst en werkwijze van Buurtgezinnen. De uitvoering ervan vond plaats in veertien gemeenten in het voorjaar en de zomer van 2019. Vanuit haar visie ‘opvoeden doen we samen’ was Buurtgezinnen (hierna te noemen BG) benieuwd hoe vraaggezinnen de informele steun van een steungezin ervaren en wat de (financiële) opbrengst is van het door BG koppelen van vraag- en steungezinnen. Ook wilde ze graag weten welke opbrengst steungezinnen ervaren en welke verbeteringen aan de werkwijze van BG nodig zijn. BG benaderde daarom het associate Lectoraat Informele Netwerken en Laatmoderniteit van de Christelijke Hogeschool Ede (CHE) met de vraag om dit via een effectencalculatie te beantwoorden.

Ten tijde van de start van het onderzoek was BG actief in eenenveertig Nederlandse gemeenten, inmiddels is dat gegroeid tot ruim vijftig gemeenten. BG hoopt binnenkort haar vijfjarig bestaan te vieren. Ze richt zich met haar initiatief op gezinnen die het zwaar hebben en voor steun niet kunnen terugvallen op mensen uit hun eigen omgeving (website BG). Dit doet ze door een gezin met een hulpvraag (vraaggezin) te koppelen aan een onbekend vrijwillig steungezin waarbij de kern van de informele “geboden steun doorgaans het opvangen van het kind is” (Rommelink 2017:11).

BG hanteert een duidelijke en gefaseerde werkwijze, van kennismaking tot afronding waarbij een beroepskracht, de coördinator, het proces faciliteert. Voor zowel de vraag- als steungezinnen is de coördinator het aanspreekpunt en hun sparring partner. Gezinnen geven aan hier veel profijt van te hebben (Rommelink 2017; Van Paassen 2018). Als de kennismaking goed bevallen is, volgt er een proeffase van zo’n twee maanden die de gezinnen evalueren. Indien de gezinnen besluiten om samen door te gaan worden definitieve afspraken gemaakt en vastgelegd in een contract. Dan breekt de ‘onderhoudsfase’ aan die maximaal twee jaar duurt. Ieder half jaar is er een tussentijdse evaluatie onder leiding van de coördinator om na te gaan of het contact nog steeds naar tevredenheid verloopt en of de beide gezinnen nog door willen gaan. Aan het eind van deze fase is er een afrondend gesprek waarin wordt geooogst en naar de toekomst wordt gekeken. De ondersteuning vanuit BG stopt dan.

Hoewel BG dus een professionele schil zet om gezinnen heen zet, in de persoon van de coördinator, gaat het initiatief nadrukkelijk niet om hulpverlening. Het draait om onderlinge zorg en betrokkenheid bij de opvoeding van andermans kinderen, al dan niet aanvullend op bestaande hulpverlening. Met haar eigen wijze van werken probeert BG bovendien zoveel mogelijk aan te sluiten bij het gewone leven (Van Paassen 2018). Hierdoor positioneert ze zich in de ondersteuning van de Pedagogische Civil Society (PCS). Hoewel het initiatief zich met haar werkwijze hoedt voor professionalisering van die civil society heeft de stichting kwaliteit hoog in het vaandel staan. Niet voor niets ontving BG in 2017 ‘een appeltje van Oranje’ uit handen van de koning. Bovendien is vanaf de start onderzoek ingezet, i.s.m. de Hogeschool van Amsterdam, om het werk te monitoren. Echter dit bleef beperkt tot de vraag in hoeverre de ontvangen sociale steun invloed had op de opvoedstress van de vraagouders (Rommelink 2017).

Vraagstelling

De centrale vraag in dit onderzoek is: “Welke opbrengst genereert Buurtgezinnen voor vraag- en steungezinnen en welke verbeteringen aan de werkwijze zijn gewenst?”

De deelvragen zijn:

1. Hoe ervaren de vraaggezinnen de door Buurtgezinnen (BG) gefaciliteerde steun en welke opbrengst heeft die voor hen?
2. Welke opbrengst heeft deze steun voor de vraaggezinnen volgens de steungezinnen en andere betrokkenen zoals naasten, leerkrachten, verwijzers en andere beroepskrachten?
3. In hoeverre geven steungezinnen zelf aan opbrengst te ervaren en waar bestaat die zoal uit?
4. Welke suggesties brengen de vraag- en steungezinnen en andere betrokkenen naar voren voor verbetering van de werkwijze van Buurtgezinnen?

‘Opbrengst’ is een breed begrip en operationaliseren we als toegevoegde waarde. Specifiek voor de vraaggezinnen zullen we in onze analyse rekening houden met de volgende thema’s:

- / mentaal welbevinden
- / schoolresultaten
- / pro-sociaal gedrag
- / positief ouderschap / veilige thuissituatie
- / positief opvoedklimaat
- / participatie
- / zelfredzaamheid
- / sociale aansluiting
- / zingeving
- / (gezins-)veerkracht
- / netwerkversterking

Methode

Design

Om te komen tot beantwoording van de centrale vraag is de 'Effectencalculator' ingezet bij gekoppelde vraag- en steungezinnen. Dit is een kwalitatief analyse-instrument voor het evalueren van vernieuwende aanpakken in het sociaal domein. De Effectencalculator zorgt ervoor dat op basis van dialoog tussen deelnemers uitspraken gedaan kunnen worden over de effectiviteit en efficiëntie van een aanpak. Het instrument is bij uitstek geschikt voor initiatieven waar maatwerk voor individuele personen centraal staat. Het gesprek over een individuele casus vindt plaats rondom een werkblad waarop post-its geplakt worden met informatie die enkele betrokkenen na instructie beschrijven. Zo ontstaat een casusbeschrijving volgens een vaste structuur, in een werksessie van zo'n drie uur. Dit proces wordt gefaciliteerd door een getrainde calculateur. De Effectencalculator maakt het mogelijk om de werkelijke situatie te vergelijken met een referentiesituatie (Kwakernaak, Deuten, Van Bienen, Vos & Hamdi 2016).¹

Onderzoeksgroep

Procedure selectieproces

De onderzoeksgroep bestond aanvankelijk uit vijftien vraaggezinnen in vijftien Nederlandse gemeenten.² Deze werd samengesteld op basis van een selectieve steekproef, rekening houdend met de werkpraktijk van BG van het 1e kwartaal 2018. Dit is omdat het van belang was, dat gezinnen minstens een jaar met elkaar contact hadden. Het selectieproces zag er als volgt uit:

1/ Selectie gemeenten op basis van de volgende criteria (door de onderzoeker in overleg met BG):

- a/** Verhouding stad/platteland
- b/** Regionale spreiding zoals BG die hanteert.
- c/** De coördinator is tenminste sinds 1e kwartaal 2018 werkzaam in de gemeente.

Gemeente naar aantal inwoners	Werkelijk (N*=41)	Gerealiseerd in steekproef (N=15)	Gemeenten in steekproef (N=15)
tot 15.000 inwoners	17%	13%	Beek, Ouder-Amstel
15.000 tot 40.000 inwoners	29%	27%	Rhemen, IJsselstein, West Maas en Waal en Papendrecht
40.000 tot 100.000 inwoners	44%	40%	Oss, De Ronde Venen, Nieuwegein, Roermond, Sittard, Geleen en Utrechtse Heuvelrug
> dan 100.000 inwoners	10%	20%	Amsterdam, Ede en Zaanstad

*N verwijst naar de frequentie binnen een populatie, in dit geval de gemeenten. Maar in een ander geval kunnen het bijvoorbeeld ook het aantal vraaggezinnen van de onderzoeksgroep zijn.

¹ Meer informatie is te vinden via www.effectencalculator.nl

² BG was op dat moment actief in 41 gemeenten

Criterium a/ is redelijk goed gerealiseerd in de steekproef. Criterium b/ lukte minder goed, waardoor regio Noord ondervertegenwoordigd, gevolgd door regio Zuid en is regio West oververtegenwoordigd, gevolgd door regio Midden. Criterium c/ lukte voor de gehele selectie.

- 2/ BG bracht in kaart wat kenmerkend was aan 'hun' populatie vraaggezinnen. Vervolgens zijn deze kenmerken als selectiecriteria vastgesteld en werd nagegaan wat het percentage vraaggezinnen uit de populatie was dat voldeed aan dit criterium. Vervolgens is berekend hoeveel vraaggezinnen in de steekproef idealiter aan een criterium moesten voldoen, om de representatie van de doelgroep in de onderzoeksgroep zo goed mogelijk te benaderen (zie tabel 2).
- 3/ BG leverde per gemeente drie tot zes vraaggezinnen aan die voldeden aan de criteria. Op basis hiervan selecteerde de onderzoeker een top 3 per gemeente.
- 4/ De coördinatoren hebben vervolgens per gemeente, na instructie van de onderzoeker (zie bijlage 2), de vraaggezinnen en de andere deelnemers geworven. Dit bleek nog niet eenvoudig. Hoewel de meeste geselecteerde vraaggezinnen wel wilden meewerken, lukte het niet altijd om alle deelnemers (de vraag- en steunouder(s), naasten, hulpverleners) op een van de voorgestelde data bij elkaar te laten komen. Ook waren hulpverleners niet altijd bereid deel te nemen o.a. vanwege de tijdsinvestering en omdat men deelname niet altijd nodig vond. Het bleek ook lastig om voor iedere sessie een 'neutrale' hulpverlener te werven om tegenspraak te realiseren.

Definitieve onderzoeksgroep

In één gemeente ging uiteindelijk een geplande EC-sessie niet door omdat een steunouder slechts een half uur aanwezig kon zijn. In overleg met BG werd besloten geen andere sessie te organiseren gezien de doorlooptijd van het onderzoek. De uiteindelijke onderzoeksgroep betreft veertien vraaggezinnen. De mate waarin ze voldoen aan de selectiecriteria wordt hieronder weergegeven.

Tabel 2: Kenmerken deelnemende vraaggezinnen (N=14) naar selectiecriteria en werkelijk gerealiseerd in onderzoeksgroep			
Criterium	Aantal	Aanvullend	Gerealiseerd in onderzoeksgroep
Nederlandse komaf	n*=11	-	n=10
Niet-Nederlandse komaf	n=4	waarvan n=2 a 3 met vluchtverleden	n=1 Syrië, n=1 Congo, n=1 Egypte, n=1 Vietnam (2e generatie)
Eenoudergezin	n=9	-	n=8 (waarvan n=1 vader)
Tweeoudergezin	n=6	-	n=6
0-4 jarige kinderen	n=4	Tenminste 1 kind in deze leeftijd	n=4
4-12 jarige kinderen	n=9	idem	n=8
12+ kinderen	n=2	idem	n=2
Overbelasting vraagouder	n=4	-	n=7**
Sociaal isolement gezin	n=4	-	n=6
Opvoedproblemen	n=2	-	n=3
Ouder met aandoening (lichamelijke/psychische/verstandelijke beperking)	n=2	-	n=7
Kind met lichamelijke of psychische aandoening	n=1	-	n=3
*n verwijst naar de frequentie binnen de steekproef. Dus n=11 betekent in dit geval elf vraaggezinnen die voldoen aan het criterium Nederlandse komaf			
**Naast dit probleem kunnen er in een gezin ook andere problemen spelen. Vandaar dat de totale aantallen problematiek groter zijn dan de onderzoeksgroep van N=14			

- / De geselecteerde onderzoeksgroep komt redelijk overeen met de beoogde onderzoeksgroep, zij het dat de problematiek op onderdelen complexer is. Naast dat er meer overbelaste ouders meedoen, is het aantal ouders met een aandoening een stuk hoger vergeleken met die in de populatie.³ Tenminste de helft van de vraaggezinnen heeft een ouder met psychische en/of psychiatrische problemen zoals een chronische depressie, een post-traumatische stressstoornis, borderline persoonlijkheidsstoornis of autisme. Een ouder heeft een licht verstandelijke beperking en van een ander vermoeden hulpverleners dit.⁴
- / Een en ander lijkt te impliceren dat de onderzoeksgroep meer en zwaardere problemen kent dan de totale populatie vraaggezinnen. Echter de effectrapportage van BG (2019) laat zien dat de problematiek toeneemt. BG geeft begin 2020 aan dat deze trend zich doorzet, vermoedelijk omdat wijk- en jeugdteams de organisatie beter weten te vinden.
- / Een van de vraaggezinnen voldoet niet aan de criteria wat betreft problematiek. Hoewel in de database staat aangegeven dat er sprake is van overbelasting, bleek tijdens de sessie dat het traject preventief was ingezet ter voorkoming ervan.
- / Het aantal kinderen in de gezinnen varieert van een tot vijf, en ze zijn enkele weken oud tot begin twintig. De meeste gezinnen ($n=7$) hebben twee kinderen. In twee gezinnen wonen twee kinderen uit huis, die zijn niet meegenomen in het onderzoek. In totaal gaat het om 36 kinderen.

Kenmerken trajecten

- / Afgerond traject ($n=1$). De coördinator heeft de ondersteuning binnen twee jaar beëindigd. De gezinnen red- den het goed zonder haar. Het steungezin is actief betrokken bij het vraaggezin.
- / Lopend traject ($n=13$).
- / In totaal zijn negentien steungezinnen betrokken. De meeste vraaggezinnen hebben één steungezin ($n=9$), gevolgd door vraaggezinnen met twee steungezinnen ($n=2$) en vraaggezinnen met drie steungezinnen ($n=2$) die tegelijkertijd actief zijn. Dit hangt samen met het aantal kinderen, met de aard en omvang van de hulp- vraag en de mogelijkheden van de steungezinnen.
- / De trajecten verschillen qua duur van de koppeling met het steungezin.

Uitgezonderd het afgeronde traject ontstaat het volgende beeld:

Tabel 3: Vraaggezin ($N=13$) naar duur koppeling en aantal steungezinnen		
Aantal vraaggezinnen	Duur koppeling lopend traject	Aantal steungezinnen
$n=1$	0-6 maanden	$n=2$
	12-18 maanden	$n=1$
$n=1$	6-12 maanden	$n=1$
$n=1$	6-12 maanden	$n=2$
	12-18 maanden	$n=1$
$n=8$	12-18 maanden	$n=1$
$n=1$	12-18 maanden	$n=2$
$n=1$	12-18 maanden	$n=1$
	18-24 maanden	$n=1$

Alle vraaggezinnen hebben tenminste een jaar contact met minimaal een steungezin. Daardoor voldoen ze allemaal aan het gestelde criterium rond duur contact met het steungezin.

Achtergronden EC-sessie en inzet alternatief meetinstrument

In drie gemeenten, waar praktische hindernissen bleven bestaan en een vraaggezin geen hulpverlener aan tafel

³ Dit is 14 procent. Zie jaarverslag Buurtgezinnen.nl 2017

⁴ De vermoedelijke aandoening van deze ouder is niet meegenomen in de cijfers van de tabel.

wilde, werd besloten om de EC niet in te zetten maar over te gaan op gestructureerde interviews en vragenlijsten. Uiteindelijk zijn elf EC-sessies uitgevoerd. Kort voorafgaand aan een ervan meldde een vraagmoeder zich af. Op nadrukkelijk verzoek van de coördinator is deze sessie doorgegaan, mede ook omdat zij vermoedde dat de vraagmoeder bereid zou zijn tot een individueel interview achteraf. Dat bleek helaas niet zo te zijn.

Het totale aantal deelnemers aan het onderzoek is 63 personen:

- ▶ EC-sessies ($N=11$) met in totaal ($n=50$) deelnemers:
 - / vraagouders: $n=12$ (moeders $n=9$ en vaders $n=3$ uit tien vraaggezinnen)
 - / steunouders: $n=15$ (waarvan moeders $n=11$ en vaders $n=4$)
 - / naasten: $n=3$
 - / hulpverleners betrokken bij het vraaggezin $n=8$
 - / 'neutrale' hulpverleners niet betrokken bij het vraaggezin: $n=2$
 - / coördinatoren BG: $n=10$ (een coördinator deed in $n=2$ gemeenten mee)

- ▶ Interviews en vragenlijst ($N=3$ gemeenten) met in totaal ($n=13$) deelnemers:

Gemeente A ($n=6$ deelnemers)

- / gestructureerd interview met vraagouder-echtpaar bij hen thuis (duur 1,5 uur)
- / gestructureerd telefonisch interview hulpverlener (duur 1 uur)
- / gestructureerd telefonisch interview BG-coördinator (duur 1 uur)
- / gestructureerde vragenlijst steunouder ($n=2$)

Gemeente B ($n=4$ deelnemers)

- / gestructureerd telefonisch interview vraagouder (1 uur)
- / gestructureerd interview steunouder bij haar thuis (1 uur)
- / gestructureerd interview BG-coördinator bij haar thuis (1 uur).
- / gestructureerde vragenlijst hulpverlener

Gemeente C ($n=3$ deelnemers)

- / gestructureerd interview vraagmoeder bij haar thuis. BG-coördinator nam ook deel op verzoek vraagmoeder (1,25 uur)
- / gestructureerde vragenlijst steunouder

NB. Met alle deelnemers die een vragenlijst invulden, is e-mailcontact geweest ter verduidelijking van bepaalde antwoorden.

Verloop EC-sessie

- / Duur gemiddeld: 2,75 uur per keer
- / Locatie: zowel bij vraaggezinnen thuis ($n=5$), in een buurthuis ($n=2$), bij de coördinator thuis ($n=2$) als in het huis van een steungezin. Ook werd een sessie georganiseerd op de Christelijke Hogeschool Ede. Een sessie verliep niet ongestoord vanwege twee peuters die aanwezig waren. In een andere gemeente was het aanvankelijk wat chaotisch tijdens de start van de sessie door aanwezigheid van kinderen maar uiteindelijk verliep de sessie ongestoord. Slechts drie van de vijftig deelnemers gingen iets eerder weg vanwege andere verplichtingen.
- / Spectrum, partner met Elan, begeleidde de eerste sessie waar ook een onderzoeker van de CHE aanwezig was. Zij leidde de overige tien sessies. Bij de eerste ervan was de calculateur van Spectrum boventallig aan-

wezig i.v.m. coaching van de onderzoeker.

- / In drie gemeenten bleek een vraagouder de Nederlandse taal nog niet goed machtig. Daardoor werd tijdens een sessie voornamelijk Engels gesproken, tolkte een echtgenoot als het nodig was in een andere sessie, en in een derde geval moest er af en toe wat uitgelegd worden. Dit belemmerde de dialoog nauwelijks.
- / De sessies waarbij deelvraag 1, 2 en 4 centraal stonden, leverden veel dialoog en informatie op, maar ook emoties. In drie gemeenten, waarbij in twee gevallen ook een hulpverlener aan tafel zat, reageerden vraagouders emotioneel en boos over de bejegening door formele hulpverleners.
- / Na bijna iedere sessie (of al tijdens de pauze) reageerden deelnemers enthousiast over de opbrengst ervan. Ze waren blij hun verhaal te hebben kunnen delen, andere betrokkenen rond een vraaggezin ontmoet te hebben of vanwege de nieuwe opgedane inzichten.

Dataverwerking en analyse

Per sessie zijn alle post-it's en de aantekeningen van de onderzoeker getranscribeerd en verwerkt in een verslag per gemeente. Ook is de informatie van coördinatoren over hun inzet per casus verwerkt. Een enkele deelnemer bleek niet altijd de instructie gevolgd te hebben voor zijn of haar taak om zaken op te schrijven (bijvoorbeeld de ervaringen van het vraaggezin). Dat maakte dat sommige post-it's minder goed bruikbaar waren. Doordat de onderzoeker zelf ook aantekeningen had gemaakt, kon worden voorkomen dat er informatie gemist werd.

Aan de hand van een analysekader met topics (zie bijlage 4) zijn de bevindingen vervolgens per sessie in kaart gebracht en geduid. De aantekeningen van de interviews zijn ook getranscribeerd en per gemeente samengevoegd met de uitkomsten van de vragenlijst. Aan de hand van hetzelfde analysekader als van de EC-sessies, zijn de bevindingen per gemeente geanalyseerd. Vervolgens zijn alle bevindingen in samenhang geanalyseerd.

Transfereerbaarheid

Binnen dit onderzoek is contextgebonden kennis opgedaan. De bevindingen zeggen dan ook vooral iets over de betreffende cases en kunnen niet gegeneraliseerd worden. Omdat essentiële kenmerken van de cases overeenkomen met andere koppelingen van BG, is deze kennis binnen BG wel inwisselbaar. Echter voorzichtigheid is geboden met de kennis over de financiële opbrengsten van de cases. Want hoewel er met de steekproef gestreefd is naar representativiteit, is er geen systematische analyse beschikbaar van de totale populatie vraag- en steungezinnen. De uitkomsten zeggen dus vooral veel over de onderzochte gezinnen, al geven ze wel aanleiding tot vermoedens of hypothesen voor de niet onderzochte gezinnen. Om uitspraken over de totale populatie vraaggezinnen te doen is diepgaander en omvangrijker onderzoek nodig.

Resultaten

1. Vraaggezinnen: achtergronden, ervaringen & opbrengsten

Inleiding

In dit hoofdstuk staan de eerste twee deelvragen centraal te weten: 1. Hoe ervaren de vraaggezinnen de door Buurtgezinnen.nl (BG) geboden steun en welke opbrengst heeft die voor hen? en 2. Welke opbrengst heeft deze steun voor de vraaggezinnen volgens de steungezinnen en de bij het vraaggezin betrokken professionals en naasten? Voordat we ingaan op de kwalitatieve opbrengsten, ook in relatie tot de inzet van formele hulp staan we eerst uitgebreid stil bij de achtergronden van de vraaggezinnen en de koppeling, en de ervaringen van vraaggezinnen. Ook beschrijven we enkele hick-ups die kunnen optreden tijdens een traject.

1.1 Achtergronden

Aanmelding bij BG

Het merendeel van de vraagouders wordt aangemeld door een hulpverlener of meldt zich aan op aanraden van een hulpverlener. Een ouder meldt zich aan, ondanks dat haar hulpverlener ‘second thoughts’ krijgt na haar eerdere advies om contact op te nemen met BG. Bij nader inzien zou een steungezin niet specialistisch genoeg zijn voor wat het vraaggezin nodig heeft. De website van BG overtuigt de vraagouder echter om zich aan te melden hoewel ze er aanvankelijk aarzelend tegenover stond. Het contact met het steungezin blijkt van toegevoegde waarde voor haarzelf en haar dochter. De aanwezige hulpverleners bevestigen dit.

Een enkeling meldt zich aan op eigen initiatief. Ze horen over BG via een netwerklid of ontmoeten de coördinator op een andere manier. Een van hen ziet een flyer bij de huisarts liggen. Hoewel deze vraagouder als nieuwkomer de tekst niet goed begrijpt, triggert het woord ‘buurt’ haar. Ze probeert al langer nieuwe mensen te leren kennen in de buurt maar dat blijkt lastig. Het maakt haar wanhopig. De folder legt ze voor aan haar POH GGZ-er⁵ waar ze sinds enkele maanden wekelijks contact mee heeft. Die legt haar uit waar het over gaat. Het is een openbaring voor deze vraagmoeder, haar verwijzing volgt snel.

Een ander vraaggezin wordt aangemeld door iemand die in de krant over BG leest. De man, die het eenoudergezin kent uit “kerkelijke contacten”, heeft kort daarvoor besloten om samen met zijn gezin het vraaggezin steun te bieden. Het lijkt hem meerwaarde te hebben als BG betrokken wordt, zowel voor continuïteit mocht zijn gezin stoppen of als er meer steun nodig is in de toekomst. Ook het feit dat de coördinator ondersteuning kan bieden, spreekt hem aan.

Aard problematiek

De aanleiding voor de inzet van BG varieert, al hebben de meeste vraaggezinnen last van meerdere problemen. Zo hebben sommige gezinnen financiële problemen, verkeren ze in een isolement en speelt er bijvoorbeeld gedragsproblematiek bij kinderen. Ook is een aantal vraagouders ten tijde van de aanmelding bij BG de grip op het leven (wat) kwijt. In twee gezinnen heeft recent huiselijk geweld gespeeld, en bij meer dan de helft van de ouders speelt overbelasting. Een van de vraagouders heeft niet zozeer last van multi-problematiek maar wel van een chronische lichamelijke beperking. Daardoor kan ze de dagelijkse zorg voor haar baby onvoldoende

⁵ Praktijkondersteuner Huisarts – Geestelijke Gezondheidszorg

zelfstandig aan. De baby gaat overdag frequent naar de kinderopvang. Juist de avonden zijn lastig omdat haar man dan meestal werkt. Gespecialiseerde thuisbegeleiding ondersteunt moeder wekelijks enkele avonden maar mag geen uren uitbreiden.

Qua extra netwerksteun zit er geen rek meer in vertelt de moeder. Haar naasten doen wat ze kunnen. Nu haar aandoening chronisch blijkt, zijn ze minder beschikbaar. Het geeft het gezin veel stress, en de baan van de vader en de hechting tussen moeder en kind staan onder druk. De thuisbegeleider besluit daarom BG te benaderen.

Naasten

Hoewel er nog enkele vraaggezinnen zijn met naasten die regelmatig voor hen klaarstaan zijn dit uitzonderingen. Een groot deel van de gezinnen heeft een beperkt betrokken netwerk, bijvoorbeeld omdat ze nieuwkomer zijn, hun naasten zelf gehinderd worden door problemen of omdat er onderling onenigheid is. Zo heeft een alleenstaande ouder alleen nog maar telefonisch contact met haar broer. Hoewel ze af en toe graag op adem zou komen, brengt ze haar kinderen niet naar hem toe. Hij heeft zelf 'een probleemgezin' vertelt de moeder, en het contact met haar schoonzus is verstoord. In een ander gezin is met "één kant van de familie" geen contact meer. Het ontbreekt deze ouders door een stapeling van problemen, aan energie om hun netwerk zelfstandig uit te breiden. In weer een gezin valt juist de structurele inzet van grootouders op naast de uitgebreide praktische steun van kerkleden. Die passen op, geven huiswerkbegeleiding en doen praktische klusjes in huis. Maar ook in dit gezin is de grens bereikt voor wat betreft extra inzet van informele steun.

Formele hulp

Slechts twee vraaggezinnen hebben geen formele hulp. Meer dan de helft van de gezinnen heeft al langere tijd contact met hulpverleners. De meeste gezinnen ontvangen hulp van het wijkteam, ambulante jeugdhulp of GGZ-hulp. In een aantal gezinnen zijn meerdere hulpverleners langdurig actief. Het aantal wisselingen van hulpverleners is echter groot.

Bij twee eenoudergezinnen staan alle kinderen ($n=3$ en $n=5$) onder toezicht van de jeugdbescherming. Dat brengt een geheel eigen dynamiek met zich mee, zo blijkt. Beide moeders geven aan bang te zijn dat hun kinderen alsnog uit huis zullen worden geplaatst. Een van hen, die zeer overbelast is, durft dit niet met de voogd te bespreken uit angst voor de gevolgen. De andere ouder voelt continu druk in contact met hulpverleners die veelvuldig in haar gezin zijn: "Ik snap het niet, ze zeggen de hele tijd 'Het gaat om de veiligheid', maar ik word niet begrepen". De grootste druk ervaart ze van de jeugdbescherming, ook vanwege alle wisselingen. In een ander gezin is sprake van een drangtraject, ook wel preventieve jeugdbescherming genoemd. Dit is opgedrongen hulpverlening die ouders de keuze geeft om mee te werken aan de hulp.⁶ Ook verricht de Raad voor de Kinderbescherming een onderzoek in dit gezin.

Naast de formele hulp en de support van BG, krijgen drie gezinnen ook hulp van vrijwilligersorganisaties als Handje Helpen en vluchtelingenwerk.

Aard gevraagde steun

De ondersteuningsvragen van de gezinnen aan BG variëren in aard en omvang. Het gaat om praktische steun, gezelschapssteun en informatieve steun. Sommige gezinnen hebben één concrete vraag, anderen hebben er meerdere. Een analyse van de verschillende ondersteuningsvragen levert het volgende overzicht op:

⁶ Bij preventieve jeugdbescherming wordt de keuzevrijheid van ouders ingeperkt door consequenties te verbinden aan de aard van de keuze. Zie voor meer informatie bv deze richtlijn: <https://richtlijnenjeugdhulp.nl/multiprobleemgezinnen/te-zetten-hulp/hulp-onder-drang-en-dwang/>

Tabel 4: Ondersteuningsvragen bij aanmelding naar aantal vraaggezinnen (N=14)*	
Opvang kind overdag buiten eigen gezin ter ontlasting ouder(s)	n=6
Opvang kind weekend buiten eigen gezin ter ontlasting ouder(s)	n=3
Praktische steun zoals opvang en verzorging baby in eigen gezin, overblijfopvang, oppas in huis, hulp bij huishoudelijke klussen	n=4
Behoeftte uitbreiden netwerk voor ouder en/of kind	n=3
Spelen met andere kinderen	n=2
Extra aandacht voor kind door volwassenen buiten de deur	n=2
Opvoedondersteuning	n=1
Maatje voor vraagouder om naar buiten te durven	n=1
*sommige gezinnen stellen meerdere vragen	

Ouders zijn dus vooral op zoek naar een plek voor hun kinderen buiten de deur ter ontlasting van zichzelf, of om te zorgen dat hun kind extra aandacht krijgt vanwege de thuissituatie, of kan spelen met andere kinderen zoals in twee nieuwkomersgezinnen. Een klein aantal vraagouders geeft aan graag meer mensen te willen leren kennen en daarom een steungezin te willen.

De hulpvraag van enkele overbelaste ouders hangt samen met het feit dat ze niet in staat zijn om de vereiste eigen bijdrage voor de kinderopvang te betalen. Daardoor kunnen hun kinderen geen gebruik maken van dagopvang, buitenschoolse opvang of tussenschoolse opvang (overblijf op school). Voor een van de ouders was dit de hoofdreden om zich aan te melden bij BG: “Momenteel zit ik in een burn-out. Mijn man is mantelzorger voor mij en voor X (kind). We zijn op zoek voor Y (kind) naar een plekje voor 1 à 2 keer in de week voor na schooltijd. Ook voor X zoeken we een plekje voor 1 à 2 keer voor een weekend per maand. Hij heeft een licht verstandelijke beperking.”⁷

Een alleenstaande vraagouder verschilt qua situatie sterk met de andere vraagouders. Ze heeft een ‘goede’ baan en een koophuis, en niet zozeer problemen maar zoekt praktische steun in de zorg voor haar jonge tweeling. Omdat ze bijna fulltime in een wijk met veel problemen werkt, vraagt ze zich af of haar situatie wel zwaar genoeg is om voor een steungezin in aanmerking te komen. De coördinator stelt haar gerust. Van overbelasting lijkt geen sprake, al is het voor de moeder intensief om twee peuters in haar eentje op te voeden: “Het is niet dat ik het niet aankan maar het leek me fijn om op mensen terug te kunnen vallen”. Ze maakt duidelijk dat het balanceren is met haar netwerk. Hoewel ze zorgzame ouders en vrienden heeft, zijn die door ziekte of werk niet altijd beschikbaar, en zeker niet op een vast moment doordeweeks. De moeder wil haar vriendschappen sowieso liever behouden voor gezelligheid en leuke dingen en vindt het vervelend mensen steeds ad hoc te vragen. Vandaar dat ze blij is met het steunkoppel dat op structurele basis bij haar thuis komt. Die zekerheid geeft haar rust en ze kan ongestoord eten koken voor een paar dagen, terwijl haar kinderen worden ‘opgevangen’ door de steunouders. Of met elkaar een dokter bezoeken of boodschappen doen.

Op zich is er niks mis met deze hulpvraag, alleen hoe deze gerealiseerd wordt roept wel vragen op. De ouder valt niet echt onder de doelgroep die Buurtgezinnen bedient. Ze lijkt nog te kunnen terugvallen op mensen uit haar eigen omgeving, maar eerder gehinderd te worden door vraagverlegenheid. En zou ze eventueel geen praktische steun kunnen inkopen?

Gaandeweg het contact met een steungezin stellen enkele ouders aan BG een vervolgvraag. Dat kan uitbreiding van een bestaande vraag zijn, een nieuwe vraag, of het verzoek tot steun voor een ander kind in het gezin.

⁷ Letterlijk citaat uit aanmeldrapportage coördinator BG, waarbij de namen van de beide kinderen zijn verwijderd

Overige kenmerken vraagouders

Enkele vraagouders blijken vrij mondig te zijn en goed in staat om hulp voor zichzelf te organiseren, ook formele hulp, al vertelt een van hen zich wel erg te schamen voor het vragen van alle hulp. Ze voelt zich gedwongen door de lastige situatie waarin zij zich bevindt. Een andere ouder heeft een grote groep hulpverleners om zichzelf en haar gezin heen 'verzameld' voordat ze met BG in contact komt. Maar het lukt haar als nieuwkomer niet om vriendschappen te sluiten, al heeft ze een aardige buurvrouw. Pas nadat ze gekoppeld wordt aan een steungezin, ontstaan via taalles en andere spontane ontmoetingen, contacten en vriendschappen. Mogelijk geeft het contact met BG en vooral het steungezin haar vertrouwen een impuls waardoor het in verbinding komen met onbekenden vaart krijgt en haar netwerk begint te groeien. Bij een andere vraagmoeder is dat zeker het geval. Zij voelt zich aangemoedigd door het contact met haar steunmaatje om zelf weer vriendinnen te maken. Ze heeft er inmiddels twee nieuwe bij. Ook bij andere gezinnen blijkt BG bij te dragen aan het doorbreken van sociaal isolement.

1.2 Ervaringen

Verloop kennismaking

Zien veel ouders er aanvankelijk nog wat tegenop hun kind in contact te brengen met onbekenden, na contact met de coördinator groeit het vertrouwen. Alle vraagouders vertellen de kennismaking prettig te hebben gevonden. Het was ontspannen, ze voelden zich gehoord en waarderen het dat de coördinator goed luisterde en grondig naging wat bij hen en hun kinderen zou passen. Een vraagmoeder vond het geruststellend te merken dat de coördinator dingen zei die ze herkende van de website: "Persoonlijke benadering, geen nummertje. Ik ben altijd een beetje huiverig. Waar vertrouw ik haar aan toe". Een andere vraagmoeder die het ook spannend vond, waardeerde dat er werd doorgepakt en de coördinator snel aan de slag ging: "Ik moest met m'n neus op de feiten gedrukt worden". Het idee dat ze meer tot zichzelf kon komen, en ook afspraken kon maken met hulpverleners en artsen als de kinderen weg zouden zijn, gaf haar rust.

De vragenlijst die vraagouders net als de steungezinnen moeten invullen, wordt gewaardeerd. Het maakt hen duidelijk dat er niet over een nacht ijs gegaan wordt. Soms hebben ouders heel specifieke vragen of wensen, vanuit hun geloofsovertuiging of omdat de hulp op een bepaald moment nodig is. De reactie van een coördinator luistert vervolgens nauw maakt een vraagmoeder duidelijk. Hoewel de coördinator aangaf dat haar specifieke verzoek moeilijk zou worden, was ze blij te merken dat die het desondanks serieus nam en moeite wilde doen. "Anders had ik de stekker eruit getrokken", vertelt ze. Ook een steunmoeder viel dit op. Ze had het uitzonderlijk gevonden hoe goed de coördinator keek wat paste. Zelf had ze een andere ervaring toen ze hulp nodig had: "Bij de thuiszorg was dat niet. Er werd gewoon iemand gestuurd".

Overigens worden niet alle steunvragen (direct) gehonoreerd. Zo vindt een coördinator de vraag voor weekendopvang voor twee kleuters op voorhand niet haalbaar. Een dag(-deel) per week is wel mogelijk. Hoewel de vraagouders dan al een jaar contact hebben met een jeugdzorgpaanbieder die een passend weekendpleeggezin zoekt, maar daarin nog niet is geslaagd en de vader daarnaast zelf al meerdere zoekpogingen voor hulp heeft ondernomen, ontmoedigde de reactie van de coördinator hem niet: "Onze prioriteit was niet zozeer dat ze een weekend weg zouden zijn, maar dat er structuur zou zijn". In het uiteindelijk gevonden steungezin, dat een middag per week beschikbaar is, hebben ouders meer vertrouwen dan in de pleegouders die de jeugdhulpaanbieder had voorgesteld. Er is een klik, en de kinderen hoeven er niet 'op te zitten'.

In een andere gemeente heeft een in een sociaal isolement verkerende moeder behoefte aan een maatje omdat ze niet alleen naar buiten durft. Ze is bang om onwel te worden en te vallen. De coördinator vindt deze vraag echter niet passend bij BG en verwijst haar naar een maatjesproject in de gemeente. Ook informeert ze de ambulante begeleider van de moeder die het verder oppakt. Wel gaat ze op zoek naar een steungezin voor haar zoon. Ergens anders adviseert een coördinator een vraagmoeder juist om te beginnen met een maatje voor

een chronisch overbelaste moeder al was dat niet haar vraag. Ze verwacht dat het nog wel even duurt voordat een passend steungezin voor een van haar kinderen is gevonden. Het steunmaatje 'heeft' ze in haar database. Die had eerder gereageerd op een profiel van een kind, maar dat leidde niet tot een koppeling omdat de situatie van het vraagkind veranderde. De koppeling tussen het maatje en de vraagmoeder wordt een succes.

Matchproces

Tijdens nagenoeg alle sessies en interviews geven vraag- en steunouders aan tevreden te zijn over het matchen van de coördinator. Een vraagmoeder, met inmiddels drie steungezinnen voor haar vier kinderen, is onder de indruk wat de coördinator tot stand heeft gebracht: "Dat ze de gezinnen zo passend bij elkaar heeft gebracht. Bij alle gezinnen was het eigenlijk gelijk goed". Het merendeel van de ouders deelt deze ervaring. Coördinatoren laten een mengvorm zien van systematisch werken, uitgebreide kennismakingsgesprekken met bijbehorende vragenlijsten en gevoel of intuïtie 'deze gezinnen passen bij elkaar of kunnen wat voor elkaar betekenen'. Regelmatig vertelt een coördinator dat ze tijdens het tweede gesprek met het vraaggezin aan een bepaald steungezin moest denken. Dat leidt vaak tot een match die aan beide kanten klopt. Er is een klik, al is het natuurlijk ook wennen en moet het contact groeien.

Dat wil overigens niet zeggen dat het altijd lukt. Matching luistert nauw, maar je hebt niet alles in de hand. Zo zegt een vraagmoeder over de kennismaking met een tweede steungezin, naast een ander gezin dat goed loopt: "Je zat de ballen in de lucht te houden om geen stiltes te laten vallen." Hoewel in dit geval toch wordt overgegaan tot koppeling, ook omdat een uithuisplaatsing dreigt, blijkt al snel dat het niet klikt tussen de kinderen. Het samen spelen van de kinderen is het enige wat dit steungezin biedt. Als de steunmoeder dan ook nog een burn-out krijgt, betekent dat het einde van het traject.

Een van de aanwezige hulpverleners bij een andere sessie zegt het begrijpelijk te vinden dat het soms niet klikt. Als ze mensen attendeert op BG, verzekert ze hen altijd dat, als het niet bevalt, er gewoon op zoek gegaan kan worden naar een ander steungezin. Want het moet natuurlijk wel klikken tussen de ouders en de kinderen van beide gezinnen, zegt een vraagmoeder. Toch gaat het om meer dan overeenkomsten tussen beiden vertelt een coördinator. Die zijn belangrijk, zegt ze, maar soms is iets op papier niet direct logisch en werkt het toch. Een groot leeftijdsverschil tussen kinderen hoeft geen probleem te zijn, net als ongeveer dezelfde leeftijd geen garantie is dat kinderen het leuk met elkaar hebben.

Een coördinator moet goed tussen de regels door kunnen lezen zegt een voogd: "Onder tafel gebeurt veel. Ook de dingen die niet gezegd worden spelen mee". Ze maakt duidelijk dat ze als voogd in het matchingsproces betrokken wil worden: "Het vraagt een hoop zorgvuldigheid. We moeten ook alert zijn of het goede kinderen zijn en hoe de match in elkaar zit. Het gaat om een kwetsbaar gezin, kwetsbare kinderen, dus je moet wel je ogen en oren open hebben staan (...). Want klopt dit gezin ook echt?". De reactie van de voogd roept de vraag op of ze de beoordeling wel aan de coördinator durft toe te vertrouwen. Wellicht is ze onvoldoende op de hoogte van de werkwijze van BG waaruit blijkt dat een coördinator niet over een nacht ijs gaat, en zorgt dat er van alle steungezinsleden boven de achttien jaar een VOG wordt opgevraagd. Maar wellicht is het ook ingegeven door het feit dat de voogd meent verantwoordelijk te zijn als er iets mis zou gaan met een kind in een steungezin.

Het tussen de regels doorlezen lijkt nagenoeg iedere coördinator goed af te gaan, gezien de grote tevredenheid over de matching en de begeleiding. Wel roept dit in een casus vragen op. Het opbouwen van een goede samenwerkingsrelatie tussen een steungezin en een vraaggezin lijkt vanaf het begin onder druk te staan omdat de steunvader geen klik heeft met de alleenstaande vraagmoeder, wel met haar zoon. Het steunouderschap doet hij enkel voor het kind, vanuit de drive iets terug te willen doen, omdat anderen klaarstaan voor een van zijn zoons. Hij weet kennelijk niet dat BG niet het kind centraal stelt, maar het kind-in-gezin.⁸ Het contact tussen de ouders blijft functioneel en de ongelijkwaardigheid, die tussen ieder vraaggezin en steungezin (aanvankelijk)

⁸ Positionering van Buurtgezinnen.nl, januari 2016 in: Handboek Buurtgezinnen.nl, versie december 2018

enigszins bestaat, lijkt gaandeweg het traject niet af maar toe te nemen.⁹ De steunvader bespreekt dingen die hem opvallen aan het gedrag van de vraagzoon niet met zijn moeder, hoewel dit wel gebruikelijk is binnen de methodiek van BG. Hij vindt dat niet zijn taak. Wel deelt hij die regelmatig met de coördinator en een betrokken hulpverlener. Soms individueel, soms in een gezamenlijke groepsapp, vanuit de overtuiging een meldplicht te hebben. De hulpverlener is hier blij mee. Het helpt haar beter zicht te krijgen op de gezinssituatie. De coördinator, die zeer betrokken is, en zelf ook veel contact onderhoudt met de hulpverlener en de steunvader, lijkt zich onvoldoende te realiseren dat de vraagmoeder hierdoor in een ongewenste positie komt. De koppeling stagneert uiteindelijk.

Toegankelijkheid en snelheid coördinator

Vraag- en steunouders zijn blij met de coördinator.¹⁰ Sterker nog voor hen is de coördinator Buurtgezinnen. Het is de sparring partner waarbij ze terecht kunnen als het nodig is, degene die zorgt voor evaluatiemomenten, uitjes, ontmoetingsfeesten en die hen tussendoor ook wel eens belangstellend belt of appt. Niet voor niets zegt een hulpverlener: “Hoe de coördinator is, en wie dat is, dat is de sleutel”. Het is ook degene die ruimte geeft, vertellen meerdere vraag- en steunouders. Zo vindt een steunouder het fijn dat het vanaf de kennismaking aan de gezinnen zelf is, dat het hen wordt toevertrouwd: “In het begin regelmatig contact en daarna aan de gezinnen zelf over laten: een mooie manier van werken en zo hoort het denk ik ook. Jezelf als organisatie overbodig maken”. Ook de vraagouders die samenwerken met deze steunouders, maar apart geïnterviewd worden, noemen dit.

“Ze komt niet in een pak” zegt een andere vraagouder doelend op de toegankelijkheid van een coördinator. Wat overigens niet wil zeggen dat vraag- en steunouders altijd contact opnemen als er wat speelt. Zo informeerde dezelfde ouder de coördinator niet toen de proefperiode met een steungezin stroef verliep en hulpverleners tegelijkertijd overwogen om zijn dochter uit huis te plaatsen. Dit lag niet zozeer aan hun verstandhouding maar aan de behoefte van deze vader om het nog even aan te zien: “Je houdt het even onder de pet, misschien gaat het nog beter, maar daardoor duurt het ook langer”.

Aan de andere kant had de coördinator misschien zelf ook meer vinger aan de pols kunnen houden tijdens de proefperiode. Of moeten bepaalde ouders, die minder snel geneigd zijn hulp te vragen, wellicht nadrukkelijker horen in welke situaties ze tenminste aan de bel moeten trekken.

Mensen zijn ook blij met de snelheid van de coördinator. Zelfs vraaggezinnen waar het na aanmelding, bij gebrek aan een passend steungezin, enkele maanden duurt voordat er gekoppeld wordt, of steunouders die een paar weken of maanden moeten wachten voordat ze aan de slag kunnen, vinden dit niet vervelend. Ze ervaren de vertraging juist als zorgvuldig. Een vraagouder toont zich daarom wat bezorgd bij het idee dat BG zou groeien. Kan de organisatie dan haar kwaliteit en eigenheid wel behouden vraag hij zich af: “Blijft het wel zo toegankelijk, ook als de organisatie groter wordt? De laagdrempeligheid en de snelheid? Of wordt het toch X-achtig?”, daarmee verwijzend naar een jeugdzorgaanbieder waarmee hij slechte ervaringen heeft. De ouder maakt duidelijk hoe belangrijk hij het vindt dat BG zichzelf blijft en niet ongemerkt opschuift richting de systeemwereld.

Verschillende invulling

Hoewel de coördinatoren qua attitude en aanpak veel onderling delen, vullen ze hun rol wat verschillend in. Dit sluit niet altijd aan bij de methodiek van BG. Zo zijn er tenminste vier coördinatoren die meegaan naar kennismakingsgesprekken, al dan niet met een specifieke reden, anderen doen dat bewust niet. De meeste coördinatoren nemen tijdens de proefperiode regelmatig met de beide gezinnen contact op, een aantal doet dat minder.

⁹ Een en ander wordt duidelijk tijdens de EC-sessie waaraan de vraagmoeder niet deelneemt. Zij meldt zich kort voorafgaand aan de sessie af. Hoewel de coördinator vermoedt dat ze open staat voor een interview achteraf, blijkt dit helaas niet zo te zijn.

¹⁰ Van de vraagmoeder die zich heeft afgemeld voor de sessie is dit niet bekend.

Ook de fasering van de evaluatiemomenten c.q. voortgangsgesprekken, zoals door BG wenselijk wordt geacht (Handboek december 2018), wordt niet altijd gevolgd. Bij één traject vindt er slechts na de proefperiode eenmalig een evaluatiemoment plaats. Hoewel dit niet de voorkeur heeft van de coördinator, vinden de vraag- en steunouder gezamenlijke voortgangsgesprekken niet nodig, omdat het goed gaat. Ze houdt daarom individueel contact met hen. De koppeling stagneert uiteindelijk door overspannenheid van de steunouder. Of gezamenlijke gesprekken dit hadden kunnen voorkomen, lijkt onwaarschijnlijk. De steunmoeder wilde koste wat het kost doorgaan met haar rol, ondanks eerder geuite zorgen van de vraagmoeder en de coördinator. Aan de andere kant had een gezamenlijke ontmoeting de coördinator misschien wel meer inzicht gegeven in hoe het er echt voor stond.

Wat verder opvalt is dat sommige coördinatoren hun coaching eerder afronden dan de twee jaar die er voor staat. Dit doen ze in overleg met beide gezinnen, als blijkt dat het contact tussen de gezinnen goed verloopt en ze de afspraken over de steun onderling kunnen regelen. De gezinnen kunnen wel een beroep blijven doen op de coördinator mocht er iets aan de hand zijn, en dat vinden gezinnen een prettige gedachte. Toch is het de vraag of het samen goed kunnen regelen bepalend moet zijn voor het niet meer houden van voortgangsgesprekken. Er kan van alles veranderen in de levens van gezinnen en in het contact. En wellicht dat sommige ouders ook zullen aarzelen om contact op te nemen met de coördinator, beschroomd omdat het hen zelf niet meer lukt of om de relatie met het andere gezin niet onder druk te zetten. Uit een casus wordt duidelijk dat dit zo werkt. Tussen een vraag- en steunmoeder is maanden geen contact meer door de drukke nieuwe baan van de steunmoeder. De band tussen de moeders die vriendschappelijk is geworden blijft goed. Maar het ontbreken van de steun en het contact zorgt voor stress bij de vraagmoeder. Vanwege de vriendschap kaart ze dit niet aan bij de steunmoeder of de BG-coördinator, wel met haar maatschappelijk werkster. Die denkt met haar mee, adviseert haar contact op te nemen met de coördinator, maar dat doet de moeder niet. De situatie duurt voort en de stress bij de vraagmoeder neemt verder toe. Ze voelt zich alleen, noemt het een donkere periode.

Het eigene van BG

Misschien is nog wel het meest opvallend dat ouders zich tijdens bijna alle EC-sessies spontaan laten ontvallen dat BG geen instantie is. “Het zijn mensen uit de omgeving, het is geen instantie. Het is spontaner. Het komt niet over dat iedereen aan het werk is, maar dat is natuurlijk wel zo” zegt een vraagvader. BG voelt voor vraagouders en kinderen vertrouwder aan dan professionele hulp. Het contact met de coördinator geeft minder druk dan met hulpverleners vertellen verschillende vraagouders. Een vraagvader: ‘Het natuurlijke ervan, en het feit dat er geen ingewikkelde vragen worden gesteld. De kinderen hebben daardoor wel vertrouwen in Buurtgezinnen, maar veel minder in de hulpverlening’. De hulpverlener die vanuit het wijkteam betrokken is bij diens zoon en ook aan de EC sessie deelneemt, herkent wat de vader zegt. Hoe hard hij ook zijn best doet om aan vertrouwen te werken, het feit dat hij in ieder gesprek bij de jongen peilt hoe het met hem gaat doet dat geen goed. Zijn zoon is bang wat er gebeurt als hij zegt hoe het echt gaat, denkt zijn vader. De jongen is al eens onverwachts uithuisgeplaatst en dat heeft hem argwanend naar hulpverleners gemaakt.

Ook een andere vraagouder noemt het bevragen door professionals. Het maakt haar op haar hoede. Als er iets speelt, neemt ze veel gemakkelijker contact op met de coördinator van BG dan met haar pleegzorgwerker: “Je wordt echt heel erg bevraagd. Het wordt allemaal opgeschreven. Je moet dus erg opletten wat je doet. Je bent altijd bang dat je je moet verantwoorden. Het is een officiële instantie, dus je zit al in de molen”. Hoewel ze voor twee van haar kinderen vrijwillige weekendopvang heeft kunnen regelen met een pleegzorgaanbieder, is de vraagmoeder bang dat dit uiteindelijk toch consequenties voor haar zal hebben, omdat ‘ze in het systeem zit’. Ze maakt zich zorgen dat haar kinderen uithuisgeplaatst zullen worden, al lijkt daar weinig reden toe. De aanwezige regievoerder uit het wijkteam benoemt juist hoe goed ze het met het gezin vindt gaan. Ze vindt dat dit mede komt door de bijdrage van het steungezin.

Niet alleen vraagouders maar ook hulpverleners vinden het alledaagse van BG meerwaarde hebben. Een wijkteammedewerker die formele hulp voor kinderen in een gezin met veel hectiek te vroeg vond, en meer tijd nodig had om in de complexe situatie te verkennen welke hulpverlening nodig was, schakelde bewust BG in vanwege het natuurlijke karakter van de steun. Ze zegt: “Buurtgezinnen zit het dichtste bij de leefwereld van de kinderen. Het is gewoon. Een extra gezin waar je ook een voorbeeld kunt zien”. De inzet van de steungezinnen gaf haar ruimte om uit te zoeken wat de kinderen precies nodig hadden. Ze is blij met wat BG tot nu toe tot stand heeft gebracht: ‘Dat een gezin op een zo normaal mogelijk manier wat van de last kan worden ontnomen, wat ruimte creëert om het eigen gezin weer wat op de rit te krijgen.’”

Vraag- en steunouders noemen ook meerdere keren de waarde van de duidelijkheid van de methodiek van BG. De heldere werkwijze, de vaste tijden die worden afgesproken het weten waar je aan toe bent, geeft rust en vertrouwen. De vaste dagen met het steungezin levert meer ontspanning dan ‘jo-jo-gedrag’, aldus een vraagmoeder die een minder goede ervaring had met een andere organisatie die ook vrijwilligers levert. Ook een andere vraagmoeder noemt dat de continuïteit beter werkt. Haar hulpverlener had nog andere ideeën, zoals een student die wel eens kon komen voetballen, maar “een vaste dag in de week is makkelijker”. De vraagouder kan dan zelf dingen plannen. Ook steunouders vinden het prettig te weten waar ze aan toe zijn.

1.3 Opbrengsten kwalitatief

Opbrengst vraagkinderen

De tevredenheid van de vraagouders komt ook doordat ze merken dat de steun hun kinderen veel oplevert.¹¹ Tijdens elke EC-sessie en ieder interview geven vraagouders spontaan voorbeelden, of doen dit nadat de onderzoeker hen hierop bevraagt. Ook steunouders, betrokken naasten en hulpverleners noemen opbrengsten door de inzet van de steungezinnen. Vaak dezelfde als de vraagouders, soms vullen ze iets aan.

De meeste kinderen blijken, nadat ze gewend zijn, met volle teugen te genieten van het contact met het steungezin. Ze gaan er graag naartoe, of zijn blij als een steunouder bij hen thuis komt. Dat laatste is in twee cases het geval. Ze hebben plezier, kunnen dat wat er (thuis) speelt even loslaten, komen tot rust, en zijn blij met de aandacht van de steunouders en de steunkinderen als die in het gezin wonen. Zo vindt een meisje, dat wat ondersneeuwt in haar eigen grote gezin, het heel fijn om naar het steungezin te gaan. Daar kan ze naar hartenlust spelen met de steundochter, die ze met niemand hoeft te delen. Haar grootouders zijn er blij mee: “X. (kleindochter) heeft regelmatig laten merken dat ze de behoefte heeft om gezien en gehoord te worden en deze behoefte wordt bij de speelmiddagen veel beter ingevuld dan thuis – waar ze vier forse concurrenten voor de aandacht van mama heeft”.

Bij het merendeel van de vraagkinderen draagt het contact met het steungezin, of een steunouder, bij aan de groei van hun sociaal emotionele ontwikkeling en hun mentaal welbevinden zo blijkt uit reacties van deelnemers. Het vergroot hun wereld en hun veerkracht, en bij sommigen neemt ook hun pro-sociaal gedrag en zelfredzaamheid toe. Zo zijn er kinderen die beter met structuur om kunnen gaan, hun gevoelens gaan delen of waarbij de interactie met andere kinderen verbeterd. Een aantal timide kinderen wordt vrijer, krijgt meer zelfvertrouwen. Zo durft een jongen die erg verlegen was, ook naar andere kinderen, meer te vragen aan de steunmoeder. Hij had aanvankelijk sterke behoefte aan voorspelbaarheid. Zijn beker moest op dezelfde plek staan en hij nam liever een vaste route naar het huis van de steunouders. Maar mede omdat de steunmoeder hem alternatieven aanreikt, kan hij zijn onzekerheid beter hanteren en speelt hij inmiddels met kinderen uit de buurt van het steungezin.

¹¹ Het is aannemelijk dat de vraagouder, die uiteindelijk niet met het onderzoek heeft meegedaan, minder positief is over Buurtgezinnen en de opbrengst van het contact met het steungezin.

Een tiener met depressieve gevoelens is weer zichzelf geworden, vertelt haar vader. Hij is ervan overtuigd dat als het steungezin er niet was geweest, haar sombere gevoelens de overhand zouden hebben gekregen en ze misschien zelfs een eind aan haar leven zou hebben gemaakt. Ze wilde dood, dat wist hij. Alle deelnemers aan de EC-sessie, ook de steunmoeder, kijken daarvan op. Het meisje had het goed weten te verbergen. Door de aandacht van de steunouders en het hernieuwde contact met haar eigen moeder is ze opgebloeid. Ze geniet van het creatief bezig zijn met haar steunmoeder, de uitjes, de gesprekken, de gezelligheid.

Er is nog een meisje dat zich mentaal ontwikkelt. Het is een kleuter uit een gezin met veel hectiek. Ze kampt met FAED, een eetstoornis waarbij kinderen vanwege ernstige emotionele problemen voedsel weigeren met een groeiachterstand en gewichtsverlies tot gevolg. Volgens haar moeder doet ze het om grip houden. De kinderarts vermoedt dat het meisje al enkele jaren kampt met de stoornis. Sinds het meisje samen met haar broertje wekelijks naar een steungezin gaat, verandert haar eetgedrag. Ze leert er nieuwe dingen eten, zit aan tafel waar het gezellig is. Dat gebeurt thuis niet. Ook worden de kinderen bij het koken betrokken. Dat alles bij elkaar geeft haar dochter volgens de vraagmoeder het startsein om meer te gaan eten. In een maand tijd komt ze drie kilo aan, terwijl ze eerder maandelijks in het ziekenhuis een voedingsinfuus kreeg. Ook thuis begint ze wat meer te eten. Ze is volgens haar moeder gezelliger geworden en hun band wordt hechter.

Bij enkele kinderen neemt ook de spraaktaalontwikkeling toe. Zo treft een tweeling op het speciaal basisonderwijs steunouders die beiden gepensioneerd leerkracht zijn binnen dat onderwijs en een (inmiddels volwassen) zoon hebben die kampte met een spraaktaalprobleem. Ze weten aan te sluiten bij de beide jongens. De steunmoeder besluit op eigen initiatief spelenderwijs met de kinderen te oefenen met lezen en spreken. Ze vinden het leuk en het werpt vruchten af. Ook in twee andere steungezinnen wordt geoefend en voorgelezen. Daardoor leren de kinderen veel beter Nederlands te spreken en kan in een ander geval logopedie stoppen. Van een van deze kinderen verbeteren bovendien de schoolresultaten. Hij zit dan al jaren op hetzelfde niveau binnen het speciaal onderwijs. De school had aangegeven niet meer te kunnen bieden dan wat ze deden. Hij sprak niet zoveel, maar wordt door het contact met het steungezin opener. Ook z'n zelfvertrouwen krijgt een boost. Dat hij bijna doof is en een gehoorapparaat heeft, weet zijn leerkracht niet. Hij doet het uit schaamte niet in als hij naar school gaat. Door een gesprek met de steunmoeder, die contactpersoon is namens het gezin naar de school, komt de juf er pas achter.

Sommige kinderen ontwikkelen zich ook lichamelijk beter sinds ze contact hebben met een steungezin. Een jongetje dat wat bangig was en een houterige motoriek had, waarvoor hij fysiotherapie kreeg, kan daarmee stoppen. Met de steunouders doet hij allerlei sportieve dingen. Dat lukte eerder niet vanwege gezondheidsproblemen van zijn alleenstaande moeder.

Opbrengst vraagouders en voor het gezin

Buurtgezinnen levert niet alleen de vraagkinderen het nodige op, ook hun ouders profiteren er van mee. Als er iets verbetert bij vraagouders door het contact met het steungezin dan is het wel hun mentaal welbevinden. Een ruime meerderheid van de ouders noemt dit in eigen bewoordingen als hen gevraagd wordt naar opbrengsten. De praktische steun door de opvang van hun kinderen of voor henzelf, soms ook gecombineerd met emotionele steun door een steunouder, geeft ontspanning, nieuwe energie en innerlijke rust. "Meer tijd voor mezelf en kunnen opladen. Ik kom tot rust" zegt een vraagmoeder. Het helpt sommige ouders om naar hun kinderen geduldiger te zijn. Ze kunnen meer van hun kinderen hebben omdat ze hebben kunnen bijtanken.

Mede door de betrokkenheid van meerdere steungezinnen is een andere vraagmoeder niet meer overbelast, en komt het gezin weer wat toe aan leuke dingen samendoen. De continue druk is afgenomen vertelt een van de hulpverleners die inmiddels zelf minder tijd hoeft te investeren. Volgens haar heeft BG voorkomen dat moeder het huis uit moet omdat ze het niet meer aankan: "Buurtgezinnen geeft haar de kans om wel moeder te zijn". Ook de vraagmoeder denkt dat als de steungezinnen er niet geweest waren, dit gebeurd zou zijn. Ze is al

eens maanden in een herstellingsoord opgenomen omdat het gezinsleven haar teveel was geworden.

Ook in andere gezinnen draagt BG bij aan (gestage) verbetering van het gezinsklimaat en de relatie en interactie tussen ouders en kinderen. Zo kan een vraagouder, door haar toegenomen 'mentale ruimte', zoals ze zelf zegt, (omdat haar dochter naar een steungezin gaat en zij even niets hoeft), nu ook beter zien wie haar dochter met autisme werkelijk is. Ze heeft meer begrip voor haar, er zijn minder conflicten. Wellicht heeft de therapie van de moeder hier ook aan bijgedragen. De hulpverlener van haar dochter, die ook aan de sessie deelneemt en al een aantal jaar een klankbord voor haar is en haar psycho-educatie biedt, bevestigt de bijdrage van BG. Een andere ouder is ervan overtuigd dat door de inzet van het steungezin het aantal meldingen van haar bureaus naar de Raad voor de Kinderbescherming gedaald zijn. Haar kinderen zitten beter in hun vel, en zij ook, vertelt ze, en er is minder onrust thuis, al blijft het fragiel. Haar enthousiasme over BG is zo groot dat zij ooit zelf steungezin hoopt te kunnen zijn.

Het helpt ouders ook te weten dat ze hun kinderen kunnen toevertrouwen aan anderen omdat ze weten hoe goed ze het hebben bij het steungezin, en hoe dit hun ontwikkeling stimuleert. Een vraagvader: "Als één stuk beter loopt, heb ik energie om andere dingen te kunnen doen". Ook een andere vader heeft een soortgelijke ervaring: "Mijn dochter is weer zichzelf en ik heb wat meer innerlijke rust gevonden, omdat ik weet dat het goed met haar gaat." Hij voelt dat, nu het steungezin er is, hij er niet meer alleen voorstaat. Ook hij is er welkom. Er is een vriendschap gegroeid. Hij is ervan overtuigd dat hij door alle problemen psychisch ingestort zou zijn als BG er niet was geweest, en dat hij langdurig hulp van een psychiater nodig zou hebben gehad. Om te herstellen.

Wederkerigheid

De vraaggezinnen ontvangen niet alleen van de steungezinnen, in de helft van het aantal gezinnen is er ook wederkerigheid in het contact. Soms gaat dit bewust, soms heel terloops. Vaker lijkt dit te gebeuren als de onderlinge relatie hechter en gelijkwaardiger is geworden. Zo werd de dochter van een ernstige zieke steunmoeder spontaan uitgenodigd bij het vraaggezin, ondanks zware overbelasting van de alleenstaande vraagmoeder. De steunmoeder is haar daar nog steeds dankbaar voor: "Voor mij waren het hele dierbare momenten dat X (dochter) ook eens daar mocht spelen. Dat bood X (vraagmoeder) zelf aan. Dat vond ik zo warm. Dat doet ze dan ook maar!". De vraagmoeder op haar beurt haalt kracht uit het contact met een steunmaatje te midden van haar hectische gezinsleven. Het maatje helpt haar om bij haar gevoel te komen. Zelf is ze geneigd om vooral functioneel te leven, en ook hulpverleners zijn minder met je gevoel bezig, zegt ze. Dat het maatje zelf ook problemen kent, geeft herkenning en stimuleert de uitwisseling in hun contact: "Het meevoelen is voor mij fijn, dat is op een heel ander level dan mensen die geen idee hebben. (...) Het is een andere manier van contact. De gezinscoach is zakelijker, werkt aan een doel en is daardoor afstandelijker. Wij hebben van hart tot hart contact". En het levert het steunmaatje ook wat op: "Dat zei ik laatst nog, ik kom voor haar, maar voor mij is het ook fijn. Allereerst om wat het voor X (vraagmoeder) betekent, maar ook omdat ik zelf twee kinderen heb met problemen."

Het delen van een soortgelijk probleem kan er zelfs voor zorgen dat in een gezin veel ten goede verandert. Zo is een vraagmoeder niet alleen meer tot rust gekomen omdat haar kinderen naar steungezinnen gaan, maar ook omdat ze eindelijk weet waarom het managen van haar gezin haar zoveel energie kost. Zonder een van de steunmoeders had dit waarschijnlijk nog lang geduurd. Zij herkende bij de vraagmoeder trekken van zichzelf en begon over autisme. Ondanks jarenlange formele hulp in het gezin, waarvan veel niet beklifde, had geen enkele hulpverlener hier ooit aan gedacht. De steunmoeder had het goed ingeschat. Inmiddels is autisme vastgesteld en krijgt de vraagmoeder specifieke begeleiding. Met de steunmoeder heeft ze maar een half woord nodig. Niet eerder heeft ze zo met iemand kunnen praten. Dat de steunmoeder het redt en zelfs steunouder geworden is, maakt haar hoopvol. Misschien kan ze dit zelf ooit ook worden zegt ook zij.

Integratie

Buurtgezinnen kan er ook aan bijdragen dat nieuwkomers beter integreren en zich meer gaan thuis voelen in Nederland. Dit is bij beide nieuwkomersgezinnen het geval. In een van deze gezinnen was de moeder erg somber vanwege het isolement van het gezin. Door de komst van een steungezin veranderde veel ten positieve. Niet alleen voor haar kinderen, maar ook voor haarzelf. Ze heeft vriendinnen gemaakt en voelt zich goed. De andere vraagmoeder, die als nieuwkomer zo graag mensen wilde leren kennen, vond de komst van een steungezin levensreddend: "Dit is wat ik nodig heb! In mijn situatie 'it was life-saving'. Nu kan ik met iemand praten als ik de weg kwijt ben!". In een ander gezin waarbij de moeder nog niet zo lang in Nederland woont, ontstond door het contact met het steungezin meer kennis van- en vertrouwen in 'de Nederlandse cultuur' aldus haar man. Zijn vrouw, die aanvankelijk wat wantrouwig was vanwege de andere gewoontes, ziet inmiddels in dat de verschillen niet zo groot zijn. Hij is blij dat ze door het warme persoonlijke contact met het steungezin heeft geleerd te relativeren en zelfredzamer is geworden. Ze begrijpt beter hoe het in Nederland werkt.

Netwerkuitbreiding

Door het contact met een steungezin groeit niet alleen het vertrouwen in de toekomst bij sommige vraagouders, ook hun netwerk en dat van hun kinderen breidt zich uit. Soms leren kinderen ook andere kinderen of volwassenen kennen uit het netwerk van het steungezin. Hun sociale contacten groeien daardoor. Het steungezin slaat als het ware een brug naar een nog een groter netwerk. Zo is er een meisje dat de volwassen kinderen kent van haar steunouders, maar ook collega's van haar steunmoeder heeft ontmoet. Dit gebeurt veelal alleen wanneer de relatie tussen de gezinnen vriendschappelijk wordt. Bij zo'n vijf gezinnen, waarvan drie nieuwkomersgezinnen, zijn ouders en kinderen bevriend geraakt. Ze bezoeken elkaar, nodigen elkaar uit voor een feestje en doen buitenshuis ook wel eens leuke dingen samen. Het helpt als de gezinnen dicht bij elkaar in de buurt wonen, wat overigens niet altijd het geval is. Toch meent een coördinator dat hoe hecht het contact ook geworden is tussen twee steungezinnen en een van 'haar' vraaggezinnen (waar ze regelmatig te vinden is omdat ze zelf ook graag praktisch bijdraagt), er in de wederkerigheid tussen de gezinnen toch enige ongelijkwaardigheid blijft. Het beheersen van de Nederlandse taal is daarvoor mede verantwoordelijk zegt ze: "X. (vraagmoeder) stelt ook vragen terug en nodigt de anderen ook wel eens uit. De initiatieven om dingen te ondernemen en bezoeken van de kinderen komen wel vooral van de steungezinnen af. Het is niet zo dat het helemaal gelijkwaardig is in dat opzicht. Taal is wel (mede) een belemmerende factor."

Participatie

Door de toegenomen energie of het mentaal tot rust komen, gaan sommige ouders ook weer (meer) participeren buiten hun eigen gezin. Ze beginnen met vrijwilligerswerk ($n=1$), vinden een baan ($n=1$) of kunnen hun betaald werk hervatten en daardoor behouden ($n=2$). Zo zegt vraagmoeder doelend op het feit dat ze sinds kort weer enkele dagdelen werkt: "Buurtgezinnen heeft een hele grote rol gespeeld dat ik weer dingen oppak. Mede door Buurtgezinnen heb ik mezelf weer teruggevonden". Een andere vraagmoeder tolkt soms voor de coördinator bij gezinnen en gaat mee om wat meer uit te leggen wat het initiatief inhoudt. Dat maakt het voor deze gezinnen ook meteen vertrouwd laat de coördinator weten. Ze ziet bovendien dat het de vraagmoeder goed doet dat ze hier complimenten over krijgt: "Ik schat in dat haar zelfvertrouwen en gevoel van welbevinden hierdoor ook toegenomen is".

1.4 Opbrengsten in relatie tot inzet formele hulp

Naast alle kwalitatieve opbrengst voor vraagouders en hun kinderen kan de inzet van een steungezin er (mede) voor zorgen dat extra inzet van formele hulp wordt voorkomen. Ook blijkt BG er (mede) aan bij te dragen dat

formele hulp in gezinnen afneemt of zelfs beëindigd wordt. Dit geven acht van de twaalf vraaggezinnen met formele hulp aan, en een gezin dat inmiddels geen formele hulp meer ontvangt. Of te wel, bij bijna zeventig procent van de vraaggezinnen lijkt dit het geval te zijn. Dat is een onverwacht hoog percentage dat met de nodige voorzichtigheid gehanteerd moet worden.¹²

De hulpverleners van zes vraaggezinnen hebben dit beeld tijdens een EC-sessie of interview bevestigd. Deze gezinnen zijn in onderstaande weergave meegenomen. Van de drie andere gezinnen is dit niet gelukt, omdat hun hulpverleners niet deelnamen aan dit onderzoek. Dat wil overigens niet zeggen dat het niet klopt wat ze hebben aangegeven.

Kijkend naar deze zes gezinnen ontstaat het volgende beeld:

Tabel 5: Voorkomen extra formele hulp dankzij BG (N=3 gezinnen / 50%)		
Type hulp	Aantal kinderen	Gezin
Weekendpleegzorg (vrijwillig)	n=1	A
	n=2	B
Partiële uithuisplaatsing naar een gezinshuis of een gezinsopname	n=3	C

In deze drie gezinnen bieden hulpverleners ondersteuning, maar werd door de inzet van een steungezin bovengenoemde formele hulp niet doorgezet.

Tabel 6: Voorkomen extra formele hulp <u>mede</u> dankzij BG (N=1 gezin / 16,7 %)		
Type hulp	Aantal kinderen	Gezin
Residentiële plaatsing tiener in een jeugdhulpvoorziening	n=1	D

In dit gezin was het wijkteam betrokken. Deze hulp is inmiddels afgebouwd. De credits voor het voorkomen van de residentiële plaatsing zijn niet slechts op BG terug te voeren. Ook een gezinsbehandeling en een hersteld contact tussen de tiener en haar moeder hebben hieraan bijgedragen.

Tabel 7: Afschalen formele hulp <u>mede</u> dankzij BG (N=3 gezinnen / 50%)		
Type hulp	Aantal kinderen	Gezin
Ambulante gespecialiseerde gezinsondersteuning van wekelijks naar incidenteel	n=1	A
Frequente huisbezoeken wijkteam naar tweewekelijkse belafsprak	n=1	E
Begeleiding orthopedagoog van 1 keer per week naar 1 keer per 14 dagen	n=1	E
Wekelijks huisbezoek wijkteam naar tweemaandelijks huisbezoek	n=5	F

Bij deze drie gezinnen hebben naast de inzet van formele hulp en steun van naasten, ook steungezinnen er aan bijgedragen dat het veel beter met kinderen gaat en formele hulp kon worden afgeschaald.

¹² Zie ook de tekst over transfereerbaarheid in het deel Methode

Tabel 8: Beëindigen formele hulp <u>mede</u> dankzij BG (N=3 gezinnen / 50%)		
Type hulp	Aantal kinderen	Gezin
Fysiotherapeutische behandeling	n=1	A
Logopedische hulp	n=1	A
Wekelijks huisbezoek gespecialiseerd wijkteam	n=2	B
Tweemaandelijkse gesprekken met wijkteam	n=1	D

Mede dankzij enkele steungezinnen kon in deze drie gezinnen bovenstaande formele hulp worden beëindigd. Duidelijk wordt dat steungezinnen diverse soorten formele hulp (mede) kunnen voorkomen, verminderen en zelfs kunnen helpen beëindigen. Dat betekent een concrete besparing in uitgaven voor gemeenten (hoofdstuk 2 gaat daar dieper op in). Wat ook duidelijk wordt, is dat de informele steun die vraaggezinnen ontvangen rijk is van karakter, en dat hoe klein de gebaren soms ook zijn, het de levens van vraagkinderen en hun ouders positief beïnvloedt. Meerdere hulpverleners geven aan hier van onder de indruk te zijn. Een van hen zou graag zien dat BG eerder wordt aangeboden aan gezinnen. Ze merkt dat veel hulpverleners in eerste instantie aan formele hulp denken als iemand zich meldt met een hulpvraag. Aan de andere kant vindt ze het lastig dat ook hulpvragers stellen dat ze formele hulp nodig hebben en lang niet altijd openstaan voor een steungezin van BG als ze die mogelijkheid met hen bespreekt. Ze vraagt zich af hoe dit probleem getackeld kan worden.

1.5 Hick-ups

Hoewel er door kinderen (en ouders) wordt genoten en plezier gemaakt en er veel opbrengst is voor gezinnen, en steungezinnen zelfs formele hulp voorkomen of mede helpen af te bouwen of te beëindigen, betekent dit niet dat alle trajecten vlekkeloos verlopen. We zagen al eerder dat er factoren zijn die een soepel verloop van de koppeling kunnen bemoeilijken zagen we al eerder. Een minder goede match is er daar een van, net als het niet tot stand komen van een goede samenwerking tussen ouders. Zo nu en dan is het gewone leven spelbreker, niet alleen vanwege een nieuwe werkring van een steunouder, maar ook omdat een steunouder overspannen raakt, ziek wordt of gaat verhuizen. Daardoor vermindert de frequentie van de steun, soms tijdelijk soms langdurig, maar meestal blijft het contact intact. En als dat toch niet lukt, een enkele keer is dat het geval, wordt een nieuw steungezin gezocht.

Naast dat het gewone leven soms parten speelt, kan ook het lastig kunnen loslaten van de thuissituatie er voor zorgen dat een kind liever niet meer naar het steungezin gaat of dit komt doordat het contact tussen kinderen gaandeweg bekoelt. Dat laatste is bij twee vraagkinderen aan de hand. Hoe hier vervolgens mee wordt omgegaan, is bepalend en hangt af van de ouders in kwestie en de ruimte die de coördinator krijgt c.q. inneemt. Ook de rol van hulpverleners heeft invloed. Dat dit niet altijd effectief verloopt, blijkt uit een casus. Hier stagneert de koppeling mede doordat het een hulpverlener en een coördinator niet lukt om tot een open communicatie te komen ondanks veelvuldig contact met elkaar.

Tenslotte kunnen kinderen ook andere prioriteiten stellen. Dit is in twee cases het geval. Het betreft tieners uit nieuwkomersgezinnen die het te druk krijgen of andere dingen leuker vinden om te doen. Wellicht dat de klik tussen de kinderen en de steunouders ook nog een rol speelt, dat is niet duidelijk, of dat het initiatief voor het steungezin vooral bij de ouders vandaan kwam. In een geval is dit zeker aan de hand. Overigens gaan in een van deze gezinnen de jongere kinderen nog met veel plezier naar hun steungezin. En de ouders van beide gezinnen onderhouden vriendschappelijk contact. Dus de koppeling blijft gewoon in stand.

2. Referentie

Inleiding

Dit hoofdstuk beschrijft de uitkomsten van de referentie bij tien vraaggezinnen. Het geeft zicht op een alternatief hulpscenario dat vraaggezinnen, hulpverleners en andere betrokkenen denken dat mogelijk zou zijn ingezet als er geen ondersteuning vanuit BG beschikbaar was geweest. Ook de kosten van deze alternatieve hulp worden in dit hoofdstuk uitgewerkt en afgezet tegen de kosten van de inzet van BG. Zo wordt duidelijk of en welke besparingen er ingeschat worden.

Werkwijze

In tien cases hebben vraagouders en overige betrokkenen nagedacht over hoe het met de vraaggezinnen mogelijk verlopen zou zijn als niet Buurtgezinnen was ingezet maar andere hulp. In een casus was dit niet mogelijk omdat er de vraagmoeder niet deelnam, in een andere niet omdat er onvoldoende tijd was, en in weer twee andere cases lukte dit niet omdat er geen hulpverleners deelnamen omdat de ouders dat niet wilden. Het maken van dit hypothetische beeld, de zogenaamde referentie, vonden de meeste vraagouders lastig, al waren de meesten er over een ding snel uit: het had slechter met hen en hun kinderen gegaan en de hulp die zou zijn ingezet, zou lang op zich hebben laten wachten en bij een meerderheid gedwongen van karakter geweest zijn. Sommigen hadden, mede ingegeven door reële ervaringen voordat BG startte, concrete beelden wat er dan was gebeurd. Zo voorkwam BG in een gezin dat een ouder instortte en opnieuw voor langere tijd zou moeten worden opgenomen in de intramurale GGZ. Wat hielp bij het maken van een toekomstbeeld op hoofdlijnen, was het meedenken van ervaren hulpverleners tijdens de sessies of door hun input tijdens een interview. Ze konden hun visie geven op basis van wat ze eerder hadden meegemaakt met gezinnen met soortgelijke problematiek en in soortgelijke omstandigheden.

Referentiebeeld

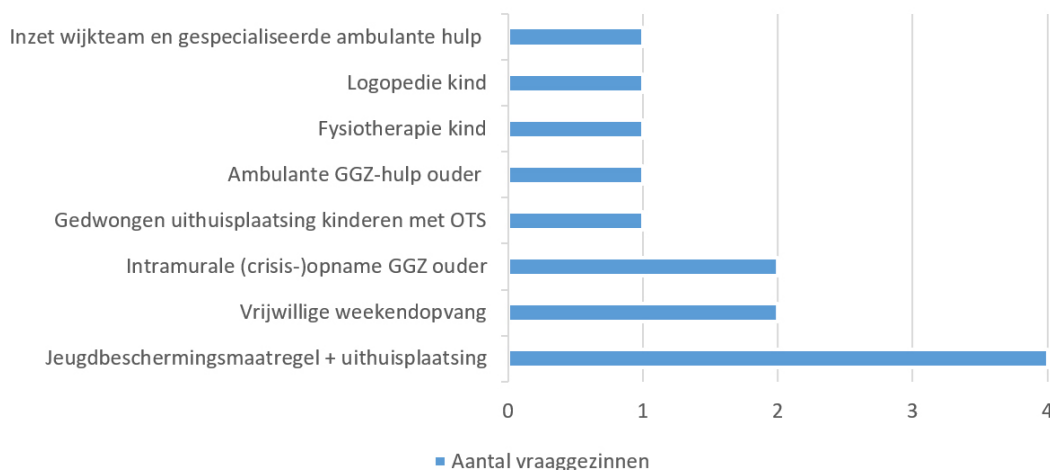
De referentie levert het volgende beeld op qua hulp aan tien vraaggezinnen (zie figuur 2):

- / Van een of meer kinderen in vier gezinnen wordt het aannemelijk gevonden dat ze een jeugdbeschermingsmaatregel zullen krijgen en er vermoedelijk een uithuisplaatsing volgt. Dit betreft vijf kinderen (gezin D, E, F en G).
- / In een gezin is de kans groot dat de vijf kinderen met een ondertoezichtstelling (OTS) uiteindelijk volledig uithuisgeplaatst zullen worden (gezin H).
- / In twee gezinnen voorzien twee vraagouders een (crisis-)opname in de GGZ vanwege het niet langer kunnen hanteren van de stress van het gezinsleven of de eigen problemen (gezin G en F).
- / In een ander gezin verwacht een ouder langdurig ambulante GGZ-hulp nodig te hebben vanwege zware mentale problemen door de gezinshectiek en de op handen zijnde uithuisplaatsing van een van de kinderen (gezin D).
- / In twee gezinnen zal vrijwillige weekendopvang aangevraagd worden. Dit betreft drie kinderen voor minimaal twee etmalen per maand per kind (gezin A en B).
- / Daarnaast zullen in twee gezinnen behandelingen fysiotherapie en logopedie worden gecontinueerd. Dit betreft tenminste drie kinderen (gezin A en I).
- / In een gezin waar nog geen hulpverleners actief zijn, zal het wijkteam betrokken worden. Dit zal waarschijnlijk een multidisciplinair overleg initiëren met leerkrachten, de coördinator van het samenwerkingsverband, intern begeleiders, eventueel een directeur van een school en twee jeugdconsulenten. De betreffende hulpverlener verwacht uiteindelijk een verwijzing naar gespecialiseerde ambulante gezinshulpverlening (gezin I).
- / Een alleenstaande ouder verwacht dat het haar lukt om een andere oplossing te verzinnen voor de opvang van haar twee kinderen bijvoorbeeld door het inzetten van netwerkleiden of het online doen van aankopen voor

haar kinderen. Ze zegt: “Ik had het wel gered en was zeker niet van een brug afgesprongen. De inzet van BG maakt het een stukje makkelijker en leuker. En je hebt gewoon meer rust” (gezin J).

- / Een ouder weet dat ze geen extra hulp van de gemeente vergoed zal krijgen. Ze meent dat als BG er niet zou zijn ze ten einde raad zou zijn, en vermoedt dat de stress door de hoeveelheid problemen zo zal toenemen dat o.a. een echtscheiding op de loer ligt (gezin K).

Figuur 2
Verwachte alternatieve hulp (referentie) per vraaggezin
(N=10)

Kwantificeren

Na de gemaakte referenties heeft de onderzoeker de uitkomsten ervan gekwantificeerd in euro's. Dit beslaat de ingeschatte hulp op hoofdlijnen. Of te wel de kosten zullen stijgen als nog meer specifieke hulp zou zijn berekend. De kosten zijn conservatief opgesteld en houden rekening met wachtlijsten van bijvoorbeeld de Raad voor de Kinderbescherming of pleegzorgaanbieders (zie voor een uitgebreide verantwoording bijlage 1). Er is besloten om de berekening enkel te doen voor het eerste jaar van de hulp. De kosten in jaar twee zouden te speculatief worden. De berekende kosten voor het eerste jaar moeten overigens ook met de nodige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd. Het is een inschatting. Geen enkele toekomst ligt vast.

Vergelijking kosten

Wat wel vaststaat zijn de werkelijke kosten van BG. Die bedragen voor het eerste jaar € 3.150,- per gekoppeld steungezin. Of te wel als er twee steungezinnen zijn gekoppeld, bedragen de kosten € 6.300,- per vraaggezin, en bij drie gekoppelde steungezinnen zijn de kosten € 9.450,- per vraaggezin. Zo kunnen de verwachte uitgaven van de referentie worden vergeleken met de werkelijke kosten van de inzet van BG per vraaggezin voor het eerste jaar.¹³ Een en ander leidt tot het volgende beeld bij de tien vraaggezinnen:

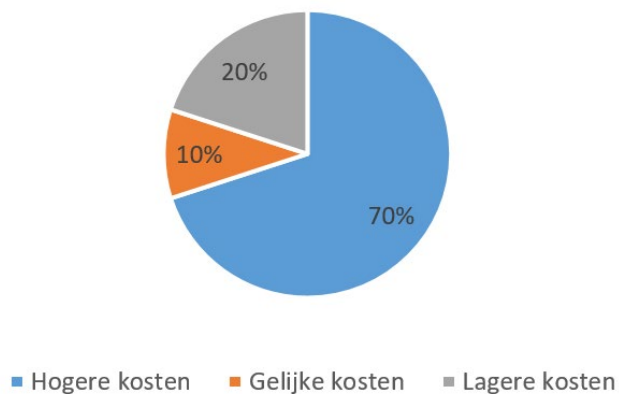
- / In zeven cases (gezin A, B, D, E, F, G en H) zouden hogere (jeugdhulp-)kosten worden gemaakt als BG niet was ingezet. Dit varieert per gezin van € 4.232,60 (A) tot € 54.841,71 (G).
- / In een casus zouden de kosten gelijk zijn gebleven als BG niet was ingezet (gezin I).
- / In twee cases zouden geen kosten zijn gemaakt als BG niet was ingezet. De beide vraaggezinnen waren niet in aanmerking gekomen voor WMO-hulp van de gemeente (gezin J en K).

¹³ De werkelijke kosten van BG per gekoppeld steungezin zijn voor het tweede jaar € 1.150,-. Of te wel ze nemen af.

Figuur 3 laat zien wat dit betekent:

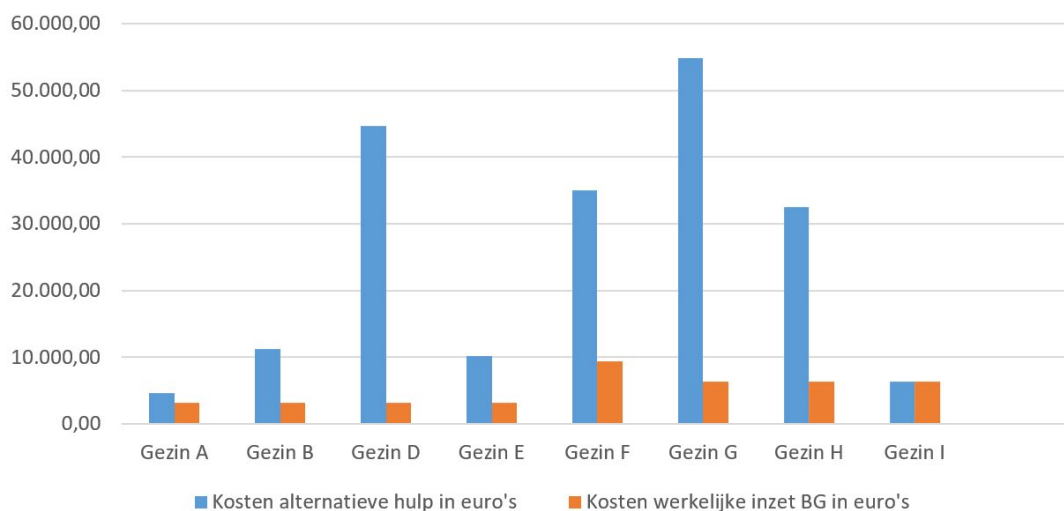
- / in zeventig procent van de cases is de inzet van BG goedkoper (gezin A, B, D, E, F, G en H).
- / in tien procent van de cases kost de inzet van BG evenveel als de andere verwachte hulp; zo'n € 6.300,- (gezin I).
- / In twintig procent van de cases zijn voor de inzet van BG extra kosten gemaakt door de gemeente van respectievelijk €3.150,- (gezin J) tot € 9.450,- (gezin K met 3 koppelingen) omdat deze gezinnen in principe niet in aanmerking komen voor vergoeding vanuit de WMO.

Figuur 3
Kosten jaar 1: verwachte alternatieve hulp vergeleken met inzet BG
 (N=10 vraaggezinnen)

Figuur 4 geeft voor acht van de tien vraaggezinnen¹⁴ aan wat de vermoedelijke kosten in euro's zijn van de verwachte hulp (referentie) in vergelijking met de werkelijke kosten van BG.

Figuur 4
Kosten jaar 1: verwachte alternatieve hulp vergeleken met inzet BG per vraaggezin
 (N=8)

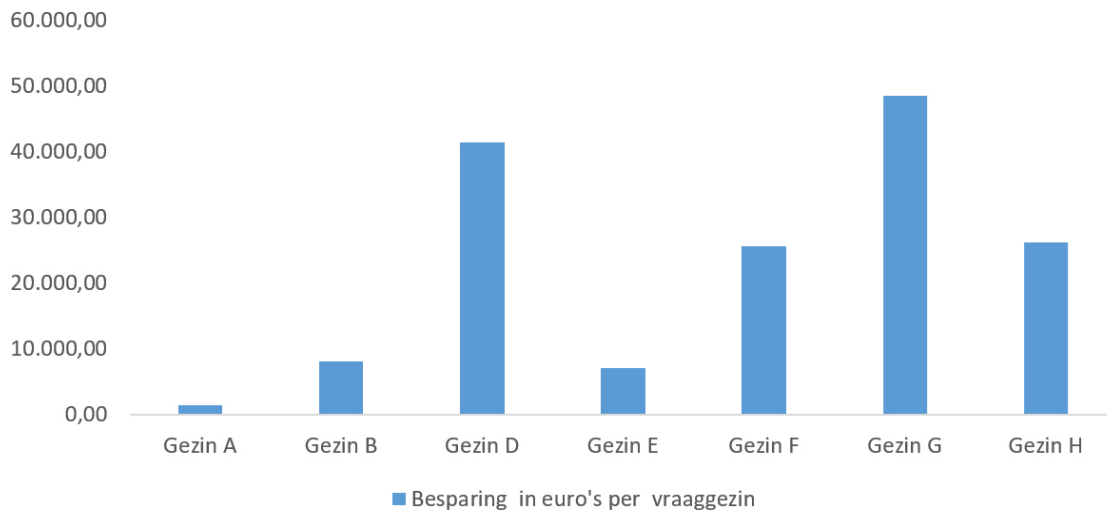
Besparing inzet BG

Vergelijken we de kosten in het eerste jaar van de verwachte ingezette hulp met de werkelijk gemaakte kosten

¹⁴ Uitgezonderd de twee vraaggezinnen die niet in aanmerking komen voor vergoeding uit de WMO

per vraaggezin door BG (zie figuur 5), uitgezonderd gezin I zonder besparing maar ook zonder extra uitgave, dan ontstaat per casus een besparing van circa € 1.451,30 (gezin A) tot maximaal €48.541,71 (gezin G).

Figuur 5
Besparing jaar 1 inzet BG: kosten verwachte alternatieve hulp vergeleken met werkelijke kosten BG per vraaggezin (N=7)

Wellicht ten overvloede maar ook deze besparingen zijn indicatief, en gebaseerd op het gemaakte toekomstbeeld (referentie) door de vraaggezinnen, hulpverleners en andere betrokkenen. Daarbij is het wel goed om in gedachten te houden dat, hoewel hulpverleners vermoeden dat in bepaalde gezinnen een jeugdbeschermingsmaatregel en uithuisplaatsing volgt, dit niet vaststaat. Uiteindelijk bepaalt een rechter dat. En de route er naartoe kan bovendien verschillend verlopen en in tijd variëren. Zo zijn er meerdere uitkomsten mogelijk na het opschalen van een wijkteam naar bijvoorbeeld een jeugdbeschermingstafel.¹⁵ Het kan resulteren in preventieve jeugdbescherming maar het kan ook het startsein geven voor een onderzoek door de Raad voor de Kinderbescherming of een spoed uithuisplaatsing. Kortom het blijft afwachten wat er daadwerkelijk zou gebeuren. De referentie benadert de werkelijkheid, maar is niet de werkelijkheid.

3. Opbrengsten voor steungezinnen

Inleiding

Dit hoofdstuk geeft antwoord op de derde deelvraag, namelijk in hoeverre steungezinnen ook opbrengst van de koppeling ervaren en welke dat is. Deze vraag is beantwoord aan de hand van observaties van uitspraken van de steunouders tijdens de EC-sessies en de interviews, en door analyse van de antwoorden uit de vragenlijst. Ook worden enkele struggles beschreven die steunouders naar voren brengen en die invloed kunnen hebben op de ervaren opbrengst.

Gevarieerde opbrengst

Uit alle sessies en interviews blijkt dat het steungezin zijn mensen iets oplevert. De opbrengsten die het meest worden benoemd, of tussen de regels door te lezen zijn, zijn plezier, voldoening en verrijking van de steungezinnen. Zo zegt een steunouder zonder kinderen die maandelijks een jongetje te logeren krijgt: “We kijken uit naar de weekenden. Het voegt echt iets toe. We doen andere dingen, we krijgen veel van hem terug, ook hoe hij

¹⁵ Een jeugdbeschermingstafel is een overleg tussen meerdere partijen, zoals de gecertificeerde instelling die jeugdbeschermingsmaatregelen uitvoeren, de gemeente en andere betrokken jeugdhulporganisaties.

zich voelt”. De steunmoeder die haar rol aanvankelijk wat spannend vond, maakt duidelijk dat haar perspectief op het steungezin-zijn is veranderd: “Je begint ermee dat je voor een ander wat wilt betekenen, maar uiteindelijk gaat hij ook veel voor jou betekenen”. Ook het contact met haar burens heeft een impuls gekregen. Sinds het vraagkind er is, komt de buurling langs en met de buurling kan ze nu over ‘kind-dingen’ praten.

Een andere steunouder geniet ook erg van het contact met een vraagkind. Ze noemt het meisje haar bonuskleindochter. Weer een andere steunouder, die het contact met een vraaggezin met een vluchtachtergrond verrijkend vindt, zegt over het steungezin zijn: “Het wordt meer uitbetaald dan dat je geld krijgt”. Ook andere steunouders genieten van de multiculturele diversiteit waarmee ze in aanraking komen door het contact met het vraaggezin. Ze ontdekken en leren over de cultuur en het geloof van mensen. Dit leidt tot meer begrip over en weer.

Verschillende steunouders zijn blij dat het steungezin-zijn hun blik en dat van hun kinderen verruimt. De kinderen ontdekken dat het er in gezinnen verschillend aan toegaat en dat de levensstandaard, die zij gewend zijn, niet vanzelfsprekend is. Een steunouder: “Ze zien dat anders ook oké is”. Ze vindt het bovendien waardevol dat haar kinderen leren om onbaatzuchtig te zijn door het zijn van steungezin.

Fysiek en mentale stimulans

Het steunouder zijn kan er ook voor zorgen dat senioren mentaal en fysiek in beweging blijven. Dat is tenminste de ervaring van een bijna vijfenzeventigjarige steunmoeder die samen met haar man wekelijks twee vraagkinderen opvangt. De actieve kinderen leren haar bovendien te relativiseren: “Als er iets kapot gaat, hoe erg is dat?”. Ze vindt het steunouder zijn ook fijn omdat wat de kinderen nodig hebben nauw aansluit bij haar expertise. Daardoor ziet ze ook ontwikkeling bij hen. En ze geniet van de gesprekken met de vraagvader over pedagogische thema’s. Toch levert het steunouderschap haar als senior ook dilemma’s op. Zo twijfelt deze steunmoeder hoe lang ze door kan blijven gaan, gezien haar leeftijd. Ze vindt het lastig dat ze de kinderen niet meer bij kan houden als die buiten wegrennen. Ze wil haar rol bovendien zelfstandig kunnen blijven uitoefenen. Hoewel haar man op de achtergrond betrokken is, blijkt het meer haar ‘project’ te zijn.

Impuls ontwikkeling steunkinderen

Tussen een aantal gezinnen ontstaat wederkerig contact en vriendschap, zo zagen we al eerder. Wederkerigheid laat zich zien in verschillende vormen en zit soms ook in terloopse dingen. Dat blijkt bij een paar steungezinnen het geval. Daar zorgt het contact met een vraagkind ervoor dat de ontwikkeling van een steunkind wordt gestimuleerd. Zo wordt een meisje met een sociaal-emotionele achterstand, dat enigst kind is, weerbaarder. Het vraagkind steekt weleens de draak met haar, waardoor ze meer voor zichzelf leert op te komen. Haar moeder vindt het fijn dat dit thuis gebeurt, in een veilige setting. Zij en haar man hadden zich bewust bij BG aangemeld, omdat ze graag een ander kind in hun gezin wilden voor hun dochter “Ze miste samenwerking met andere kinderen thuis: iets delen, de tafel dekken”. Omdat de steunmoeder behoefte had aan een gestructureerde vorm van contact met vaste afspraken, leek BG leek haar erg geschikt.

Ook in een ander steungezin draagt het contact met vraagkinderen bij aan de ontwikkeling van steunkinderen. Een steunvader ontdekt nieuwe dingen aan zijn kinderen en meent dat het steungezin zijn de studiekeuze van zijn kinderen heeft beïnvloedt: “Het verrijkt ook je eigen gezin. Wij wisten niet dat onze oudste zo sociaal zou zijn. Dat hadden we niet eerder kunnen ontdekken (..) Beide meiden willen nu sociale studies doen. Ik kan me niet aan de indruk onttrekken dat dit door Buurtgezinnen komt”.

Profiteren

In sommige gezinnen profiteren steunkinderen meer mee van het contact met een vraaggezin dan in andere gezinnen. Dit hangt mede samen met de aard van het contact tussen de gezinnen, het type steun dat geboden wordt, waar dat precies gebeurt en wie de steungever is. Zo is de kans op voordelen groter als een vraagkind op

regelmatige basis in een steungezin verblijft, dan dat een steunouder terplekke in het vraaggezin steun biedt, of als enige contact heeft met de vraagouder. Dit laatste komt een enkele keer voor.

Steunouderschap vervult eigen behoefte

Voor een aantal steunouders geeft het steunouderschap mede invulling aan eigen behoeften. Zo vertelt een steunmoeder die jaren geleden zelf maanden op bed lag, vanwege een hernia tijdens haar zwangerschap, hoe blij ze was dat ze in een gezin kon zorgen voor een dreumes. Omdat ze zich goed kan verplaatsen in de behoeften van de vraagmoeder, die door haar bevalling chronisch immobiel geworden is en graag thuis ondersteuning wil voor haar zoontje, meldt ze zich aan bij BG. “Kan ik eens wat terugdoen”, dacht ze. Haar rol als steunouder helpt bij haar eigen verwerking. Ze zegt: “Het lijkt wel of je dat allemaal voor hen doet, maar je doet het ook gewoon voor jezelf”. Haar betrokkenheid zorgt er overigens wel voor dat ze geen acht slaat op signalen van overspannenheid. Die ontstaan mede, omdat haar werkgever niet mee wil werken aan het verlenen van ADV-uren. Daardoor kan ze lastig op tijd weg van haar werk om het jongetje bij de kinderopvang op te halen. Zelfs als de vraagmoeder bezorgd raakt (“ze zouden wel een ongeluk kunnen krijgen door de haast van X”) en het met haar aankaart en de coördinator informeert dat het steunmoeder teveel wordt, wuift ze de zorgen weg. Ze komt uiteindelijk ziek thuis te zitten en moet noodgedwongen stoppen als steunouder.

Een andere steunmoeder heeft zich mede bij BG aangemeld, omdat ze zelf heel graag steun had gehad toen er veel stress was in haar eigen gezin. Ze zegt: “Had ik toen van BG geweten, toen ik gevraagd heb om hulp omdat ik het niet meer trok, dan had het heel zeker anders gelopen”.

Struggles

Hoe fijn steunouders het ook vinden, hier en daar ervaren sommigen ook moeite, zo zagen we al in het vorige hoofdstuk. Of het nu is omdat een steunouder onvoldoende klik heeft met een ouder, het leven inbreekt, of omdat een werkgever niet wil meewerken. Het kan ook komen omdat de groei van de relatie met het vraaggezin meer tijd nodig heeft dan een steunouder verwacht. Zo vond een steunvader het lastig dat de vraagkinderen aanvankelijk vooral gefocust waren op wat hij en zijn vrouw konden bieden: “Alsof je er als persoon niet toe deed. Het leek of ze mij niet nodig hadden”. De band tussen de jongens en zijn vrouw groeide bovendien sneller, omdat zij meer met hen optrok. Dat leidde er toe dat de steunvader zich op een gegeven moment ging afvragen of hij wel steunouder wilde blijven. Intussen is de relatie tussen hem en de kinderen hechter geworden.

Enkele steunouders geven aan wat zoekende geweest te zijn in hun rol, of aanvankelijk wat onzeker geweest te zijn. Contact hierover met de coördinator of bevestiging vanuit de vraagouders, heeft hen geholpen. Ook geeft een steunkoppel aan dat het soms wat balanceren is met het eigen netwerk. Hoewel een kleinkind graag zou komen als de vraagkinderen er zijn, ze ontmoet hen wel eens, en de steunouders twee keer per week oppassen op de kleinkinderen, combineren ze dit niet. Ze zegt: “Het is wel ons project. We moeten het wel zuiver houden”.

Een steunvader lijkt juist wat last te hebben van rolwisseling c.q. verwarring. Hij is hulpverlener en lijkt deze rol soms ook naar de alleenstaande vraagmoeder in te nemen, al ervaart ze van hem weinig druk, vertelt ze. Ze is erg dankbaar voor de steun van hem en zijn vrouw. Tijdens de sessie geeft ze wel aan, het lastig te vinden om zich te ontspannen als haar kinderen bij het steungezin zijn. Ze is geen type om niets te doen en is al blij als ze even rustig haar boodschappen kan doen. Maar dat is niet wat steunvader in gedachten heeft. Hij vindt dat ze meer moet profiteren van de vrije middag die zijn gezin haar biedt: “Wij zien nog niet dat je de woensdagmiddag structureel voor jezelf neemt. Het is niet onvoorwaardelijk”. Oftewel, hij lijkt voorwaarden te stellen aan het contact, en doelen te willen bereiken. De vraag is of dit uiteindelijk niet tot stress in de relatie leidt. Eerder had hij al een netwerkbijeenkomst georganiseerd “om te weten wat iedereen doet, om van elkaar te leren, en om beter te weten waarvoor X (vraagmoeder) haar hulp vraagt, en bij wie”. Hij wilde krachten bundelen maar het werd vooral een gezellige middag.

Ook bij een andere steunouder valt het doelgerichte op. Haar nieuwe baan leidt tot het einde van het contact met het vraaggezin, al rijst de vraag of dit de enige reden is. Mogelijk speelt haar doelgerichtheid mee en haar verwachting van de rol van de coördinator en de wijze van met haar samenwerken. Ze had graag gezien dat de coördinator wat meer gecontroleerd had op afspraken. Ze doelt hiermee niet op formele, praktische afspraken (b.v. rond het halen en brengen van de kinderen) maar op opvoedkundige zaken in het vraaggezin: “Er is geen controle over de afspraken, bijvoorbeeld vaker eten koken, meer met de kinderen doen. Ze zeggen makkelijk dat ze dat doen, maar of dat ook zo is, blijft toch een beetje in het midden.” Ze had hierin graag nauwer met de coördinator opgetrokken en het fijn gevonden als de coördinator maandelijks met haar had afgestemd: “Over hoe het gaat en wat we nog kunnen doen om verbeteringen te krijgen.” De vraagmoeder die, net als de steunmoeder apart wordt geïnterviewd, is blij met wat het steungezin tot stand heeft gebracht bij haarzelf en haar kinderen, maar ze vertelt ook over strubbelingen. De voorbeelden laten een sterke ‘afpraak is afspraak’ instelling zien bij de steunmoeder, iets waar vraagmoeder aanvankelijk blij mee is. Ze houdt van duidelijkheid. Toch zou ze nu liever zien dat het contact met de moeder van een volgend steungezin, wat minder ‘zakelijk’ blijft, zoals ze het omschrijft. Ze lijkt behoefte te hebben aan een warmere, meer gelijkwaardige relatie. Een factor die het ontstaan van een duurzamer contact tussen ouders positief beïnvloedt.

4. Werkwijze

Inleiding

Dit hoofdstuk geeft weer welke suggesties vraag- en steungezinnen en andere betrokkenen impliciet en expliciet naar voren hebben gebracht ter verbetering van de werkwijze van BG (deelvraag 4). Hoewel de geraadpleegde vraag- en steunouders veelal weinig verbeterpunten te zien, kwamen bij doorvragen een aantal gemeenschappelijke thema's op tafel als een suggestie werd ingebracht. Dit gold ook voor de inbreng van hulpverleners en andere naasten, en soms ook coördinatoren. Daarnaast werden ook nog wat overige suggesties ingebracht. Ook zijn enkele observaties van de onderzoeker verwerkt ten aanzien van de ingebrachte thema's.

> PR en communicatie lokaal uitbreiden

Vergroten bekendheid

De meerderheid van de vraag- en steunouders vindt dat BG lokaal bekender mag worden. Sommige steungezinnen komen terloops met het initiatief in aanraking via anderen die het kenden. Ze hadden er niet eerder van gehoord. Een andere steunouder ontdekt BG door een bijdrage in de nieuwsbrief van de school van haar kinderen. Het initiatief in haar gemeente bestaat dan al ruim twee jaar. Ook enkele naasten en hulpverleners vertellen pas van het bestaan van BG op de hoogte te zijn geraakt toen het vraaggezin vertelde er contact mee te hebben. Een hulpverlener die werkzaam is in een stad en erg te spreken is over BG, loopt er regelmatig tegenaan dat hulpverleners het initiatief niet kennen: “Ik moet dat heel veel vertellen”.

Deelnemers menen dat het verstandig is om de huidige lokale PR-strategie uit te breiden. Ze noemen soms ook zaken die coördinatoren al doen zoals flyers bij huisartsen leggen of langsgaan op basisscholen. Iemand oppert dat het wellicht verstandiger is om zaken te doen met leerkrachten die de gezinnen kennen, interne begeleiders en zorgcoördinatoren dan met directie. “De juf weet gewoon veel” en een kort moment aansluiten bij een teamvergadering levert wellicht ook veel op. Anderen opperen om ook te werven op plekken waar mensen gezinnen ontmoeten zoals bij de voetbalvereniging of de buitenschoolse opvang. En er zou meer face to face contact met wijkteams en andere hulpverlenende organisaties moeten zijn om te kunnen delen wat BG oplevert. Vertel met verhalen dat BG werelden bij elkaar brengt, dat een steungezin bijdraagt aan integratie zegt een hulpverlener.

Ook wordt geopperd om een specifieke flyer voor het werven van steungezinnen te maken: ‘Mensen met een warm hart gezocht’. Meer algemene informatie delen en werven, in plaats van enkel te werven voor een

specifiek kind, zou meer steunouders over de streep kunnen trekken vermoeden ze. En de flyers mogen ook wel in meer talen vertaald worden, zegt een steunmoeder. Steunouders denken bovendien dat het rechtstreeks horen van ervaringen van steunouders mensen kan overtuigen zich aan te melden. Daarom zou het goed zijn als steunouders als ambassadeur worden ingezet tijdens de werving van steungezinnen opperen ze. Zo kunnen ze uit eerste hand vertellen welke meerwaarde het voor hen en hun gezin heeft om steungezin te zijn. Dat mag wel meer gebeuren.

Profiel wijzigen

Ook in het profiel van een kind, een anonieme schets voor op social media over wie het is en waar het behoefte aan heeft, mag nadrukkelijker worden aangegeven wat het steunouder-zijn oplevert voor een steungezin, opperen betrokkenen tijdens een sessie. Van belang is niet alleen duidelijk te maken dat een vraaggezin iets haalt maar juist ook dat een steungezinnen iets ontvangt stellen deelnemers. Thema's als plezier en wederkerigheid zouden in het profiel een plek moeten krijgen.

Het profiel komt nog op een andere manier aan bod. Dat betreft het opnemen van 'labels' van een kind in de profieltekst op social media. Coördinatoren gaan hier verschillend mee om. Sommigen noemen expliciet de aandoening (bijvoorbeeld autisme) terwijl anderen bewust alleen de behoefte noemen van een kind (structuur en voorspelbaarheid). Een label kan (potentiële) steunouders afschrikken maakt een steunmoeder duidelijk. Ze vindt het goed dat de coördinator haar aanvankelijk alleen vertelde dat het vraagkind een beperking had. Ze had niet bij voorbaat alles wat het meisje mankeerde willen weten. Labels zeggen bovendien niet zoveel over een kind vindt de vraagmoeder. En een diaken uit de kerk van het gezin vult aan: 'Eigenlijk is het het beste dat je niet weet wat het label is, want dan ga je invullen. Soms kan het verhelderend zijn maar ook storend.' Dat vraagt wel dat de coördinator een goed beeld krijgt van wat het steungezin aankan en wie ze zijn, aldus een andere steunouder.

Aan de andere kant geeft een steunmoeder met een hulpverlenersachtergrond aan dat het haar aansprak dat er specifieke profielen op Facebook stonden: "Je kunt een soort van redelijk anoniem shoppen" zegt ze. Ze probeerde tussen de regels door te lezen om de lastig plaatsbare kinderen te vinden. En daar slaagde ze in.

> Samenwerken met formele hulp vraagt aandacht

In zeker zes gemeenten legt een hulpverlener het thema samenwerken op tafel. Daarbij gaat het over coördinatie van zorg en afstemming. Zo meent een hulpverlener die de regie voert in een nieuwkomersgezin waar BG al langere tijd betrokken is (en een scala aan hulpverleners), dat de POH-GGZ-er de vraagmoeder niet rechtstreeks bij BG had moeten aanmelden. Ze had het wijkteam moeten inschakelen met de vraag om de hulp rond het gezin op integrale wijze te organiseren. Hij zegt: "Mijn algemene opmerking is dat Buurtgezinnen een veel grotere rol had kunnen vervullen, als er eerder een meer integrale blik op het gezin was geworpen en niet telkens op een incidentele, afzonderlijke deelvraag professionele hulp was ingezet." Hij meent dat BG bepaalde formele hulp had kunnen vervangen dan wel voorkomen zoals "begeleiding t.a.v. schoolgang en vrijetijdsbesteding".

In een andere gemeente geeft een hulpverlener uit een jeugdteam aan: "We willen graag goed weten wie of wat betrokken is bij een kind en hoe het gaat". Hoewel de lijnen kort zijn tussen zijn team en de coördinator van BG, is er verder weinig contact. Dat BG losstaat van de hulpverlening vindt hij een pluspunt. Echter toen het jeugdteam uithuisplaatsing overwoog van een meisje waarbij BG ook betrokken was, werd de coördinator hierover niet geïnformeerd. Ook niet door de vader. De reflectie achteraf op de casus verheldert niet alleen dat de afstemming te wensen overliet, maar ook dat het jeugdteam en BG van mening verschillen wiens verantwoordelijkheid het is om tot afstemming te komen, en op basis waarvan dit zou moeten gebeuren. Dit laatste speelt ook in een andere gemeente. Een hulpverlener, die het werk van BG waardevol vindt, vertelt het jammer te vinden dat BG haar niet informeerde toen in een gezin de steun werd stopgezet.¹⁶ Aan de andere kant nam ze

¹⁶ Dit gezin maakt geen onderdeel uit van de onderzoeksgroep

zelf geen contact op met BG toen ze meende dat in een ander vraaggezin een extra steungezin wenselijk was. Ze had de vraagouder gestimuleerd dit zelf met de coördinator te regelen vanuit het oogpunt van zelfregie.

Er spelen bij hulpverleners dus bewuste en waarschijnlijk ook onbewuste afwegingen rond het al dan niet afstemmen met de coördinator van BG. Visies op wat goede hulp is, wie waar verantwoordelijk voor is, rolopvattingen ook over die van de vraag- en steunouders. Zo vertelt een jeugdteammedewerker, die het goed vindt om af en toe even langs te gaan bij de coördinator, dat als een steungezin bij een vraaggezin betrokken is, het jeugdteam “zich daar niet mee gaat bemoeien”. Maar misschien moet dat wel veranderen oppert ze. Ze is niet de enige die zich afvraagt hoe ze zich als hulpverlener moet verhouden tot de informele steungevers in een vraaggezin. Ook enkele hulpverleners uit andere gemeenten vragen zich dit af. Zo maakt een hulpverlener uit de GGZ duidelijk niet goed te weten wat het steungezin precies doet: “Het gaat eigenlijk een beetje buiten ons om”. Ze veronderstelt dat het initiatief om tot afstemming te komen bij BG ligt maar weet dat niet zeker. Terplekke doet ze het voorstel om de coördinator of de steunouder jaarlijks te laten aanschuiven tijdens een evaluatiemoment met het gezin om “het plaatje compleet te krijgen”. Het lijkt haar bovendien een geruststelling te weten dat er een steungezin is, als zij of haar collega’s zorg afbouwen.

In een andere gemeente wil een medewerker van een jeugdteam vanuit haar rol als casusregisseur graag meer zicht hebben op de relatie van een steungezin met een vraaggezin, en beter weten hoe een steungezin zich verhoudt tot de hulpverlener. Ze had het vervelend gevonden dat de steunouder die met de vraagmoeder meeging naar een bespreking op de school van haar kind onvoldoende op de hoogte was van de ingezette formele hulp. Hoewel ze de meerwaarde ziet van steungezinnen worstelt ze met de vraag hoe ze zich als hulpverlener naar steunouders moet opstellen, en wat zij van hen mag verwachten: “Dan wil ik een steungezin in hun waarde laten (vanuit waardering voor hun zorg) maar het botst soms met het plan wat er al ligt. BG heeft er geen zicht op wat er al ligt”. Ze zou graag zien dat BG zorgt dat steunouders niet de regie overnemen van vraagouders. Dat zou soms gebeuren. Het minimale wat ze graag zou willen, is dat steungezinnen weten dat zij als hulpverlener betrokken is bij het gezin en weten wat zij daar doet. Deze hulpverlener lijkt over het hoofd te zien dat ook een vraagouder haar zou kunnen informeren over het contact met het steungezin. Dat doen enkele vraagouders en –kinderen en in tenminste een geval is een vraagouder de intermediair tussen de hulpverlener en de coördinator van BG.

Er zijn overigens ook enkele steunouders die rechtstreeks contact onderhouden met hulpverleners, soms als belangenbehartiger, en nagenoeg altijd in overleg met de vraagouder. Eerder zagen we al dat als dat niet gebeurt, dit de positie van een vraagouder kan ondermijnen en de ongelijkwaardigheid kan versterken. Dat is nu juist wat BG met haar methodiek van BG wil voorkomen. Niet voor niets stimuleert de organisatie ouders om allereerst zelf met elkaar in gesprek te gaan.

Af en toe is een professional proactief naar steunouders. In een geval neemt een casusregisseur rechtstreeks contact op om een steunouder uit te nodigen voor een multidisciplinair overleg met professionals en naasten van een vraagouder. De steunouder kan dit niet waarderen. Een dergelijke vraag zou via de coördinator moeten lopen is haar overtuiging.

Om goed te kunnen samenwerken is onderling contact natuurlijk wel nodig. Sommige coördinatoren hebben geen idee wie de hulpverleners zijn die bij een vraaggezin betrokken zijn. Een enkele coördinator vindt contact met formele hulp niet belangrijk of wenselijk, en gaat niet in op een uitnodiging voor een multidisciplinair overleg met hulpverleners. Een aantal andere coördinatoren geeft aan dat het soms niet eenvoudig is om contact te krijgen met een hulpverlener.

Afstemmingsvragen spelen overigens niet enkel bij hulpverleners of coördinatoren van BG. Dit kan ook in het contact met het onderwijs spelen, blijkt uit de ervaring van een steunmoeder. Ze is contactpersoon van een vraagkind voor diens school in overleg met zijn ouders. De school leek haar rol aanvankelijk niet goed te begrijpen. Haar betrokkenheid was bovendien niet doorgegeven. Ze vraagt zich daarom af of het meerwaarde heeft om een school standaard te informeren als een kind contact heeft met BG.

> **Het gesprek voeren over continuïteit**

Een vraag of suggestie rond het thema continuïteit komt een aantal keer aan de orde, zij het op een verschillende manier. Zo is een vraagouder benieuwd of BG ook iets kan bieden in vakanties als een steungezin niet beschikbaar is. Een gespecialiseerde gezinsbegeleider in een andere gemeente vindt het lastig dat er niet direct een oplossing is als een vrijwilliger uitvalt: “Op het moment dat BG niet kan komen is er meteen een groot probleem, er komt dan geen vervanging”. Aan de andere kant vindt ze het een groot voordeel dat er in een vraaggezin rust gekomen is door de inzet van steunouders, en dat steeds dezelfde mensen beschikbaar zijn voor het jonge vraagkind.

Een vraagvader begint over de afronding van het contact. Het is hem niet precies duidelijk wanneer je als gezin stopt met BG. Hij zou het prettig vinden als er in de kennismakingsfase wordt besproken hoe het einde van een traject verloopt. Wellicht dat het aan de orde is geweest oppert hij, maar dat kunnen zijn vrouw en hij zich niet herinneren. In een ander geval vertelt een steunouder zich lopende het traject te hebben afgevraagd of het contact met het vraaggezin zou eindigen als de begeleiding door de coördinator zou stoppen. De coördinator had haar verzekerd dat dit niet nodig was en dat gezinnen op eigen kracht door kunnen blijven gaan. In twee andere gemeenten weten een steunouder en een vraagouder niet dat de ondersteuning van de coördinator eindig is. De coördinator die bij een van deze gezinnen later betrokken is geraakt (vanwege opvolging van haar voorganger), vertelt dat dit normaal gesproken tijdens het kennismakingsgesprek aan de orde komt. Het staat bovendien in het contract legt ze uit. De vraagouder blijkt het contract noch gelezen noch ondertekend te hebben. Ze wilde uit zorg voor het steungezin het contact flexibel houden, en vond een contract niet passend. Ze ziet er nog steeds het nut niet van in. Dat het ontbreken van afspraken op papier de steunouder juist voor dilemma's zet lijkt haar te ontgaan. Die had regelmatig tevergeefs gewacht op de vraagkinderen. Hoewel ze begrip heeft voor de vraagmoeder, en oppert dat een contract wellicht te zwaar is, vindt ze het wel belangrijk dat er heldere afspraken gemaakt worden tussen beide families. Ze zegt dit niet alleen als steunouder, sinds enige tijd is ze ook werkzaam als BG-coördinator.

> **Overige thema's die een enkele keer aan bod kwamen**

Benut regulier aanbod of leg het probleem op tafel waar het hoort

Een hulpverlener die als kritische buitenstaander meedoet aan een sessie in een gemeente, en het waardevol vindt wat de coördinator en de steungezinnen doen in een nieuwkomersgezin, oppert dat BG wat meer gebruik kan maken van regulier formeel aanbod: “Ik denk dat Buurtgezinnen nu heel veel oppakt, maar dat er ook specialisten zijn. Dan kun je dat stukje ook daar laten”. De hulpverlener vindt daarnaast ook dat BG de verantwoordelijkheid mag terugleggen bij het onderwijs vanwege hun plicht om passend onderwijs te bieden.

De observatie van de hulpverlener werd enigszins bevestigd door wat er aan de orde kwam tijdens deze sessie. Steungezinnen en de coördinator pakken veel zaken op. Van meegaan naar de gemeente voor aanvragen, tot het zoeken van voorleesvrijwilligers en het hebben van afstemmingsgesprekken met het onderwijs. Vermoedelijk speelt mee dat er tussen het vraaggezin, de steungezinnen en de coördinator een vriendschap is gegroeid.

De coördinator in deze gemeente herkent zich niet helemaal in de reactie van de hulpverlener laat ze de onderzoeker per mail weten. Ze vindt dat er goed wordt samengewerkt met Vluchtelingenwerk voor financiële vragen en “regelzaken”. Dergelijke dingen zouden niet bij de steungezinnen terechtkomen.

Privacy bewaken

Een vraagmoeder vindt dat BG zou moeten benadrukken dat wat een vraagouder deelt over diens situatie vertrouwelijk blijft. Ze had het erg gevonden dat een casusregisseur rechtstreeks contact had gezocht met het steungezin zonder haar medeweten. Ze wilde bovendien niet dat de steunouder of andere naasten zouden deelnemen aan een multidisciplinair overleg waarvoor hij haar uitnodigde. Zo zouden ze alles over haar situatie te weten komen, en dat vond ze niet nodig. De coördinator van BG was wel welkom, die had vast als professional een beroepsgeheim maar vrijwilligers hebben dat niet.

In een andere gemeente komt privacy ook aan bod n.a.v. het thema afstemmen van voortgang rond een vraagkind. Een hulpverlener vraagt zich af wat hierin mag, rekening houdend met privacyregels.

In een andere sessie vertelt een steunouder terloops over het contact met een ander vraaggezin wat niet helemaal goed was verlopen. Ze oppert te denken dat de moeder psychische problemen had. In plaats van dat de coördinator dit in het midden laat, bevestigt ze dit terplekke. De steunmoeder en de coördinator blijken ook regelmatig privé-contact te hebben.

In gesprek blijven over steun, rollen en de relatie

Een vraagouder geeft aan het prettig te vinden dat er tijdens het kennismakingsgesprek meer uitleg komt over wat voor soort steun je kunt vragen. Dat blijft ook later in het proces nodig, vindt een steunouder. De coördinator zou het gesprek hierover nog meer tijdens evaluatiemomenten moeten faciliteren, aldus de steunouder. Beiden hebben ze ervaren dat je in het begin selectief luistert ("je hoort wat je zelf belangrijk vindt") en daardoor dingen mist. Wellicht is dat ook het geval bij de ouders die over het einde van het traject een vraag hadden.

De steunouder pleit er bovendien voor dat de coördinator weet aan te sluiten bij waar de relatie 'op dat moment is'. Ze vindt het belangrijk dat de coördinator zich realiseert dat als er vriendschap groeit, er op emotioneel gebied soms toch ondersteuning op de relatie nodig is. Er kunnen op een diepere laag vragen en behoeften spelen. De relatie kan bovendien veranderen. Een coördinator zou steeds met passende vragen moeten afstemmen op waar de relatie zich op dat moment bevindt, vindt deze steunouder.

Actievere rol rond vluchtelinggezinnen c.q. nieuwkomers

In twee sessies wordt geopperd dat BG wellicht een actievere rol kan vervullen bij gezinnen met een vluchtachtergrond door eerder in het proces betrokken te worden door formele hulporganisaties of vluchtelingenwerk. Neemt BG wel deel aan 'aansluitoverleggen' waar nieuwe vluchtelinggezinnen worden besproken vraagt een jeugdconsulent zich af. En hoe zouden BG en haar werkgever (een welzijnsorganisatie) kunnen samenwerken rond statushouders waarvan de vader al werk heeft en gezinshereniging speelt. Die vallen nogal eens tussen wal en schip is haar ervaring. De coördinator in deze gemeente denkt niet dat dit nodig is. Zij vindt dat BG en vluchtelingenwerk al goed samenwerken

In een andere gemeente noemt een hulpverlener BG een uitkomst voor nieuwkomersgezinnen als vluchtelingenwerk niet in de buurt zit, en dat komt nogal eens voor. Hij pleit er bovendien voor om steungezinnen voor 'inburgeringsbegeleiding' in te zetten, voor het "thuis geraken" van mensen.¹⁷

Een vraagmoeder die de Nederlandse taal nog niet goed machtig is, meent dat het goed zou zijn als BG een taalmaatje zou aanbieden aan gezinnen met een taalprobleem. De coördinator vindt dit een goed idee.

¹⁷ Zie ook <file:///D:/BG%20One%20Drive/BG/4.%20rapportage/1.%20LAATSTE%20CONCEPT/1.%20Hoofdstukken/Conclusies/handreiking-opvoedsteun-vluchtelinggezinnen.pdf>

Overige suggesties

Tenslotte worden er nog wat 'losse' suggesties gedaan. Een steungezin zou graag wat budget krijgen voor het ondernemen van een activiteit met de vraagkinderen om de relatie met elkaar te verstevigen: "Nu is er alleen elk jaar over de post een kleinigheidje. En dat heeft niks met binding met de kinderen te maken.(..) Het zou een leuk idee zijn, als er bijvoorbeeld kaartjes inzaten voor een dierentuin of speeltuin o.i.d., zodat je iets leuks kan doen samen met de kinderen". Een andere steunouder adviseert het eigene van BG te behouden en geen therapeut te worden of bevoogdend. Ga ouders niet zeggen hoe ze het moeten doen, ze zijn deskundig meent ze: "De coördinator houdt vinger aan de pols, maar laat het ons doen. Dat had ik in mijn tijd ook wel willen hebben".

Conclusie

Inleiding

Op basis van de EC-sessies en de interviews kan de vraag beantwoord worden wat Buurtgezinnen (BG) oplevert voor vraag- en steungezinnen, en welke verbeteringen aan de werkwijze gewenst zijn. Daar gaat dit hoofdstuk op in.

Conclusie

Wat de coördinatoren en de steungezinnen tot stand brengen, wordt bijzonder gevonden en gewaardeerd, ook door hulpverleners. Het onderzoek maakt duidelijk dat de inzet van een steungezin een rijke, gevarieerde opbrengst genereert voor zowel vraagkinderen als hun ouders, en dat ook steungezinnen profiteren van hun rol. De resultaten bevestigen de onderzoeksbevindingen van Rimmelink (2017), en de door Van Paassen (2018) beschreven ervaringsverhalen in het boekje *Opvoeden doen we samen*.

De resultaten laten tevens zien dat (mede) door de inzet van een steungezin bij een meerderheid van de vraaggezinnen formele hulp is voorkomen, en/of afgeschaald en/of beëindigd, en dat ook uithuisplaatsing wordt voorkomen. Als BG niet was ingezet, zouden bij tenminste zeven gezinnen vermoedelijk hogere kosten zijn gemaakt, variërend van €4.232,60 tot € 51.512,22 per gezin, al blijft dit indicatief. Of te wel de door BG gefaciliteerde informele steun bespaart (jeugdhulp)uitgaven door gemeenten en voorkomt leed bij kinderen en ouders, doordat kinderen in hun eigen gezin kunnen opgroeien. De werkwijze van BG ondersteunt daarmee het zo normaal mogelijk opgroeien van kinderen en draagt expliciet bij aan de transformatie van de jeugdhulp. Het initiatief sluit bovendien aan op beleidsdoelstellingen van het ministerie van VWS en Justitie en Veiligheid (o.a. in het actieprogramma *Zorg voor de Jeugd*).¹⁸

Ook preventie krijgt een impuls. De cases laten op gezinsniveau zien dat de inzet van een steungezin bij vraaggezinnen vooral bijdraagt aan secundaire preventie (problemen worden zo snel mogelijk teruggedrongen of verergeren niet) en tertiaire preventie (de nadelige gevolgen van problemen worden tot een minimum beperkt). Dit komt mede door de bestaande multi-problematiek binnen de meeste vraaggezinnen van de onderzoeksgroep. Dat wil overigens niet zeggen dat op kind- c.q. ouder niveau geen problemen worden voorkomen (primaire preventie). De opzet van het onderzoek geeft alleen geen ruimte om hierover uitspraken te doen.

Wat uiteindelijk in de vraagzinnen wordt bereikt (ook financieel), is afhankelijk van diverse factoren en actoren, en hoe die op elkaar inwerken. Zo hangt hoe effectief het traject verloopt, sterk samen met de opstelling en ondersteuning van de coördinator, al is die niet alles bepalend. De mate van de klik tussen de ouders en kinderen en de ontwikkeling van hun relatie, de opstelling van de steunouders, inclusief het al dan niet onderkennen van ongelijkwaardigheid in de relatie zoals Rimmelink (2017) dat beschrijft in navolging van Bredewold (2014), en bijkomende onvoorziene hick-ups beïnvloeden mede het verloop van het traject. Ook de samenwerking met betrokken hulpverleners bepaalt het nodige. Hoe is de interactie en afstemming met de coördinator en vice versa, welke ruimte krijgen informele steunbieders en wanneer 'mag BG eigenlijk meedoen' als een gezin een hulpvraag stelt aan een jeugdteam? En hoe goed lukt het hulpverleners om ouders ervan te overtuigen dat een steungezin ook passend is bij hun hulpvraag? Het luistert nauw laten de bevindingen zien. Het is een dynamische driehoek, die van hulpverlening, hulpvrager en BG.

¹⁸ Zie bijvoorbeeld het actieprogramma *Zorg voor de Jeugd* van het ministerie van VWS. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2018/04/01/actieprogramma-zorg-voor-de-jeugd>

Als de bevindingen iets duidelijk maken, is dat vraag- en steungezinnen BG heel anders beleven dan formele hulp. Het initiatief staat dicht bij hun leefwereld, het is geen instantie. Ze voelen vertrouwen, geen druk, en zijn verrast over de snelheid waarmee de koppeling tot stand komt, al blijkt dit in de praktijk soms enkele maanden (of langer) te duren. Betrokkenen herkennen het DNA van BG en waarderen dit. Ze ervaren de coördinator als toegankelijk en daarom wordt ze sneller in vertrouwen genomen. Voor formele hulpverleners daarentegen, zijn verschillende ouders op hun hoede, zowel in gezinnen met drang en dwang als met vrijwillige hulp.

Bijstelling van de methodiek van BG op het niveau van vraag- en steungezin, lijkt niet echt nodig te zijn. Wel conceptbewaking gezien het feit dat coördinatoren de methodiek op onderdelen wat verschillend invullen. Hoewel de vraag- en steungezinnen hun slagvaardigheid waarderen, en eigen inkleuring door coördinatoren begrijpelijk is, mede vanwege de lokale context en eventueel gestelde voorwaarden vanuit de gemeente, kan deze verschillende werkwijze het eigene van het concept onder druk zetten en uiteindelijk het DNA en de werkzaamheid van het initiatief verzwakken.

Qua verbetering van de werkwijze vraagt het thema continuïteit aandacht en geven betrokkenen nog een aantal suggesties van heel verschillende aard. Het versterken van PR en communicatie en de samenwerking met formele hulpverleners zijn twee thema's die het vaakst genoemd worden in relatie tot verdere doorontwikkeling van het initiatief. Opvallend is dat hulpverleners in verschillende gemeenten coördinatie en afstemming van zorg agenderen en zich afvragen wie de regie heeft. De vraag wat de meest passende hulp is in een gezin en hoe daartoe gezamenlijk te komen, brengen ze, op een hulpverlener na, niet naar voren. Het gaat vooral over posities, verantwoordelijkheden en rollen. Hoe te komen tot een verbeterd samenspel rond op- en afschalen van zorg leggen hulpverleners niet op tafel. Dat is wellicht nog opmerkelijker. Niet zozeer omdat BG dit belangrijk vindt, of vanwege de maatschappelijk opgave om jeugdhulpkosten te verlagen, maar veel meer omdat hulpverleners aangeven het waardevol te vinden dat BG bijdraagt aan het voorkomen en afschalen van formele inzet. Kennelijk domineert desondanks het paradigma dat informele hulp aanvullend is op formele hulp, gebaseerd op de aanname dat bij problemen de inzet van een beroepskracht allereerst nodig is (Lam & Ligtermoet 2018). De vraag is dan ook of de eigen zelfstandige waarde van informele steun en de normaliserende werking van de steungezinnen wel echt is doorgedrongen. Slechts een hulpverlener stelt expliciet aan de orde dat het automatisme, om te starten met formele hulp, herziening behoeft.

Aan de andere kant maken de resultaten ook duidelijk dat BG-coördinatoren verschillend denken over het belang van samenwerken met formele hulp. Het is balanceren om de eigenheid van informele steun en het gewone leven vast te houden. De praktijk van samenwerking is echter afhankelijk van alle betrokkenen.

Tenslotte. Dit onderzoek laat zien dat het initiatief van BG meer dan de moeite waard is voor zowel vraag- en steungezinnen, als gemeenten, hulpverleners en andere betrokkenen. BG slaagt er in alle cases in, op een na, om haar missie 'opvoeden doen we samen' te realiseren. Ze bereikt haar doelgroep, de ouders die het zwaar hebben en voor steun niet kunnen terugvallen op mensen uit hun eigen omgeving (website BG), zij het dat een van de vraaggezinnen hier niet helemaal aan voldoet. Aan de andere kant wil BG vanuit preventief oogpunt ook graag gezinnen met lichte enkelvoudige problemen bedienen. Daar lijkt ze minder goed in te slagen, al zijn er wellicht verschillen tussen gemeenten. Niet alleen kampen de meeste gezinnen binnen deze onderzoeksgroep met multi-problematiek, ook de effectrapportage (september 2019), waarvoor BG honderdzevenenveertig koppelingen analyseerde, ondersteunt het beeld dat een 'zwaardere' doelgroep wordt bediend.

Vermoedelijk speelt mee dat BG nog niet in ruime mate bekend is binnen de leefwereld van ouders. Vraagouders melden zich daarom minder snel aan op eigen initiatief. Ze worden nog vooral verwezen door een wijkteam of een hulpverlener. Investeren in de leefwereld van ouders lijkt wenselijk. Opvolging geven door BG aan enkele suggesties van betrokkenen over PR zal hier vermoedelijk aan bij kunnen dragen.

Als het aantal verwijzingen via de kinderopvang en het onderwijs zal toenemen, en van huisartsen, zal dit zeer waarschijnlijk invloed hebben op de zwaarte van de problematiek, en meer preventie mogelijk maken. Zo zal BG nog meer maatschappelijke opbrengst kunnen genereren dan dat ze nu al doet.

Aanbevelingen

Inleiding

Dit hoofdstuk beschrijft verschillende aanbevelingen voor BG. Allereerst zijn aanbevelingen uitgewerkt die binnen BG opgepakt kunnen worden, vervolgens komen ook aanbevelingen aan de orde om op te pakken met gemeenten en formele hulpverleners.

Aanbevelingen: intern BG

1. Juist vanwege de huidige groei van deelnemende gemeenten, in combinatie met de actuele schaalgrootte van de organisatie, en het feit dat coördinatoren hun rol op onderdelen wat verschillend invullen, is het aan te raden om conceptbewaking hoger op de agenda te zetten. Breng bovendien in kaart wat de afwegingen van coördinatoren zijn om op onderdelen van het concept af te wijken. Ga daar gezamenlijk over in gesprek en stel eventueel zaken bij, als blijkt dat de praktijk daar om vraagt.

2. Agendeer het gesprek over samenwerking met formele hulp met coördinatoren. Zorg ook dat de ervaringen van steungezinnen meegenomen worden. Breng de verschillende standpunten in kaart en ga na wat coördinatoren motiveert om met formele hulpverleners samen te werken en hoe dit er concreet in de praktijk uitziet, of wat hen juist tegenhoudt. Bepaal een helder organisatiestandpunt over samenwerken met formele hulp, ook door steungezinnen. Indien dit er al is, evalueer dit gezamenlijk en bepaal in hoeverre dit standpunt bijstelling behoeft. Stel in overleg met coördinatoren vast wat ze nodig hebben om e.e.a. in hun werkpraktijk te implementeren en zorg voor passende randvoorwaarden.

3. Ga na welke doelgroepen de afgelopen vijf jaar baat hebben gehad bij BG en welke minder, en bepaal of herdefiniëring van de huidige doelgroep wenselijk is. Formuleer samen met coördinatoren heldere, meetbare criteria waaraan de vraaggezinnen moeten voldoen zodat slechts die gezinnen door BG bediend worden die daadwerkelijk voldoen aan de doelgroepbeschrijving.

4. Zorg als BG voor meer bekendheid in de leefwereld van potentiële vraaggezinnen. Benut zowel vraagkinderen, hun ouders als steungezinnen hiervoor. Stimuleer dat ze hun ervaringen delen op plekken waar ouders komen; binnen het onderwijs, de kinderopvang, de kerk of op de sportclub en op een manier die aansluit bij zoveel mogelijk gezinnen.

5. Om disbalans in de relatie te voorkomen, is het aan te bevelen dat coördinatoren het thema (on-) gelijkwaardigheid met vraag- en steunouders gedurende het hele traject bespreekbaar houden. In ieder geval met diegenen waarbij verschillen bestaan qua uitgangspunten. Rimmelinck (2017) liet zien dat het bevorderend werkt als de ongelijkwaardigheid bij deze koppelingen wordt erkend.

6. Overweeg of het nodig is om concreter uit te werken wat het betekent dat BG zich richt op het kind-in-gezin. Geef dit ook aandacht in de verantwoording naar subsidiegevers. De effecten die BG op gezinnen heeft, bijvoorbeeld op de ouder-kindrelatie c.q. interactie, zijn het noemen meer dan waard.

7. Ga aan de slag met de suggesties van de gezinnen en andere betrokkenen binnen dit onderzoek, en overweeg

om per gemeente met een tevredenheidsmeting onder vraag- en steungezinnen te starten die op regelmatig basis terugkomt.

Aanbevelingen: extern BG

1. Om te zorgen dat bij de formele hulp, en bij hulpvragers die nog geen ervaring hebben met BG, het vertrouwen in de werkzaamheid van steungezinnen toeneemt, is het aan te raden een actief proces op gang te brengen van samen uitproberen en leren. Verken of er gemeenten zijn die willen investeren in experimenteerruimte waarbij ouders met lichte problematiek, en zonder beschikbare steun van naasten, standaard starten met een steungezin. Hiervoor moet waarschijnlijk nog wel enig ‘masseerwerk’ gedaan worden bij hulpvragers en hulpverleners. Maak dit onderdeel van het experiment en zorg dat een onafhankelijke partij het proces en de resultaten evalueert, en expliciet nagaat wat werkt. Actieonderzoek kan het leerrendement verhogen.
2. Om als BG daadwerkelijk partner te worden van de lokale transformatieopgave (en niet slechts als aanvullend op formele hulp gezien te worden) lijkt een paradigmashift nodig bij gemeenten en formele hulp. Positieve praktijkervaringen kunnen hieraan bijdragen. Ga daarom na of enkele gemeenten bereid zijn te investeren in een lokale proeftuin met wijk- c.q. jeugdteams waarin, samen met ouders die zich hebben aangemeld voor hulp, verkend wordt wat de meest passende hulp is voor deze gezinnen en hoe effectief kan worden samengewerkt ook rond op- en afschalen van zorg. Zorg dat leerresultaten systematisch gemonitord worden of dat de proeftuinen worden opgezet met actieonderzoek.
3. Stimuleer coördinatoren om lokaal in gesprek te gaan met wijk- en jeugdteams over afstemming rond een gezin als een steungezin betrokken is, rollen en verantwoordelijkheden en hoe om te gaan met privacy van gezinnen. Het is aan te raden om afspraken hierover vast te leggen en jaarlijks te evalueren.
4. Stimuleer gemeenten dat ze zorgdragen dat hulpverleners, inclusief wijk- en jeugdteams, investeren in herstel van verbroken c.q. moeizame relaties tussen hulpvragers en naasten, en/of vraagverlegenheid helpen doorbreken rond informele steun. Zo kan worden voorkomen dat een steungezin van BG te snel wordt ingezet, terwijl er nog potentieel zit in het eigen bestaande netwerk.

Bijlage 1

Verantwoording referentie

Inleiding

Deze bijlage geeft inzicht in de achtergronden en de kosten van de mogelijke alternatieve hulp (de referentie) bij tien vraaggezinzen indien BG niet was ingezet. De referentie is conservatief opgesteld. Dit betekent dat enkel kosten op hoofdlijnen zijn opgevoerd en dat er uitgegaan is van een maximale tijdsduur voor bepaalde trajecten zoals een GGZ opname (14 dagen) of ambulante 1elijns GGZ-behandeling (2x per maand gedurende 6 maanden) of een deeltijdbehandeling 2e lijns GGZ (16 weken). Ook is rekening gehouden met wachtlijsten voor bepaalde inzet en zorg. Concreet betekent dit het volgende:

- / onderzoek en conclusie Raad voor de Kinderbescherming – wachttijd 3 maanden. Ook dit betreft een inschatting. Een en ander is afhankelijk van diverse factoren.¹⁹
- / aanvraag OTS – wachttijd 2 maanden
- / start pleegzorg en plaatsing - wachttijd 6 maanden
- / start residentiële zorg – wachttijd 3 maanden

Voor de onderbouwing van de kosten zijn zowel de tarieven uit de Maatschappelijke prijslijst (september 2017) als uit de deelopovereenkomsten Jeugdhulp (ambulant, verblijf en veiligheid) uit de regio FoodValley gebruikt, versie 23 oktober 2019 met tarieven voor 2020. De eerste keer dat het tarief wordt opgevoerd, staat in een voetnoot aangegeven wat de bron hiervan is.

Gezin A – weekendopvang voor 1 kind + gezinsondersteuning + fysiotherapie

- / terugverwijzing naar pleegzorgaanbieder: inzet wijkteam 3 uur x €65²⁰= € 195,- (wachttijd 1 maand)
- / weekendopvang 1 x per maand a 2 dagen x 1 kind x 5 maanden (6 maanden wachttijd) x €42,75 per etmaal²¹= € 427,50 (ex bemiddelingskosten²²)
- / ambulante gezinsondersteuning 1,5 uur per week x 28 weken (7 maanden) x €86,40²³= € 3.628,80
- / 10 consulten fysiotherapie a 35,-²⁴ per consult = €350,-

Totale kosten jaar 1 tenminste: € 4.601,30

Kosten BG traject jaar 1 x 1 koppeling: € 3.150

Geschatte BESPARING: €1.451,30

Gezin B – weekendopvang voor 2 kinderen + ondersteuning ouders

- / ambulante specialistische jeugdhulp:
 - huisbezoek + terugmelding pleegzorg + aanmelding orthopedagogische zorg + begeleiding ouders tot pleegzorg contact opneemt (verwachting is na 6 weken) = 6 contacten x3 uur = 18 uur x €86,40 = €1.552,20
 - extra inzet vanwege wachttijd op pleeggezin (6 maanden) en overige ondersteuningsbehoeften ouders: 1,5 uur per week x 24 weken x €86,40 = € 3.110,40

¹⁹ Een en ander is afhankelijk van diverse factoren. In de praktijk is het mogelijk dat de wachttijden langer duren. Hoewel de kosten dan in het eerste jaar afnemen wat betreft de zorg waarop gewacht wordt, zullen waarschijnlijk ter overbrugging extra kosten gemaakt moeten worden voor de inzet van hulpverleners.

²⁰ Uurtarief maatschappelijk werker – maatschappelijke prijslijst 25 september 2017

²¹ 20191023 Deelopovereenkomst Verblijf jeugdhulpregio FoodValley

²² Hiermee bedoelen we de extra inzet vanuit pleegzorg om te zorgen dat het tot een match komt.

²³ 20191023 Deelopovereenkomst Ambulant jeugdhulpregio FoodValley

²⁴ Maatschappelijke prijslijst 25 september 2017

- / weekendopvang 1 x per maand a 2 dagen x 2 kinderen x 4,5 maand (12 maanden minus 1,5 + 6 maanden wachttijd x €42,75 per etmaal= € 769,50 (ex bemiddelingskosten)
- / gespecialiseerde orthopedagogische ambulante zorg in het gezin €108,--²⁵ x 1,5 uur per week x 36 weken (52 weken minus 16 weken wachttijd) = € 5.832,-

Totale kosten jaar 1 tenminste: €11.264,10 (slechts 1 x per maand weekendopvang)

Kosten BG traject jaar 1 x 1 koppeling: €3.150,-

Geschatte BESPARING: € 8.114,10

Gezin D – (verzoek tot) uithuisplaatsing 1 kind + residentiële plaatsing

- / jeugdbeschermingstafel (kosten onbekend) PM
- / Raad voor Kinderbescherming per gezin per jaar²⁶ € 3.500,- (wachttijd 3 maanden)
- / OTS < 1 jaar €27,05 per etmaal²⁷ x 365 dagen/12 maanden x 7 maanden (wachttijd van 2 maanden dus 12-3+2 maanden = 7 maanden) = € 5.759,40
- / residentiële opvang: € 281,53 per etmaal (extra zwaar²⁸) x 365 dagen/12 maanden x 4 maanden (3 maanden wachttijd dus 12-3+2+3 = 4 maanden) = € 34.252,82
- / behandeling vader psychiater 1e lijns GGZ (6 maanden x 2 consulten per maand) 12 x 95,-²⁹ = € 1.140,-
- / inzet ambulante eerstelijns GGZ voor dochter PM

Totale kosten jaar 1 tenminste: € 44.652,22

Kosten BG traject jaar 1 x 1 koppeling: € 3.150,-

Geschatte BESPARING: € 41.502,22

Gezin E – (verzoek tot) uithuisplaatsing 1 kind naar pleegzorg

- / jeugdbeschermingstafel (kosten onbekend) PM
- / Raad voor Kinderbescherming per gezin per jaar € 3.500,- (wachttijd 3 maanden)
- / OTS < 1 jaar €27,05 per etmaal x 365 dagen/12 maanden x 7 maanden (wachttijd van 2 maanden dus 12-3+2 maanden = 7 maanden) = € 5.759,40
- / Pleegzorg: €42,75 per etmaal x 365 dagen/12 maanden = €11.702,81 . Echter wachttijd 6 maanden dus in jaar 1 €11.702,81/12 maanden x 1 maand: €975,23 (ex kosten bemiddeling)

Totale kosten jaar 1 tenminste: €10.234,63

Kosten BG traject jaar 1 x 1 koppeling: € 3.150

Geschatte BESPARING: €7.084,63

²⁵ 20191023 Deelovereenkomst Ambulant jeugdhulpregio FoodValley

²⁶ Maatschappelijke prijslijst 25 september 2017

²⁷ 20191023 Deelovereenkomst Veiligheid jeugdhulpregio FoodValley

²⁸ 20191023 Deelovereenkomst Veiligheid jeugdhulpregio FoodValley ; 20191023 Deelovereenkomst Verblijf jeugdhulpregio FoodValley

²⁹ Maatschappelijke prijslijst 25 september 2017

Gezin F – (verzoek tot) uithuisplaatsing 1 kind, crisispleegzorg + GGZ opname moeder

- / jeugdbeschermingstafel (kosten onbekend) PM
- / Raad voor Kinderbescherming per gezin per jaar € 3.500,- (wachtijd 3 maanden)
- / OTS < 1 jaar 27,05 per etmaal x 365 dagen/12 maanden x 9 maanden = € 7.404,94 (wachtijd 2 maanden)
- / crisisplaatsing Pleegzorg (crisis): €58,29 per etmaal³⁰ x 365 dagen x 1 kind= €21.275,85 (ex kosten bemiddeling) echter maximaal 7 maanden. Dus €21.275,85 /12 maanden x 7 maanden= €12.410,91
- / GGZ-zorg moeder: intramurale (crisis)opname a €265,- per dag³¹ x 14 dagen = €3.710,-
- / deeltijdbehandeling moeder 2e lijns GGZ (16 weken): € 8.000,-³²

Totale kosten jaar 1 tenminste: €35.025,85

Kosten BG traject jaar 1 x 3 koppelingen: € 9.450

Geschatte BESPARING: €25.575,85

Gezin G - (verzoek tot) uithuisplaatsing 2 kinderen + crisispleegzorg + GGZ-zorg moeder

- / Jeugdbeschermingstafel (kosten onbekend) PM
- / Raad voor Kinderbescherming per gezin per jaar € 3.500,- (wachtijd 3 maanden)
- / OTS < 1 jaar 27,05 per etmaal x 365 dagen/12 maanden x 9 maanden x 2 kinderen= € 14.809,88 (wachtijd 2 maanden)
- / crisisplaatsing Pleegzorg (crisis): €58,29 per etmaal³³ x 365 dagen x 2 kinderen= €42.551,70 /12 maanden x 7 maanden=€24.821,83 (ex kosten bemiddeling)
- / GGZ-zorg moeder: intramurale (crisis)opname a €265,- per dag x 14 dagen = €3.710,-
- / deeltijdbehandeling 2e lijns GGZ (16 weken): € 8.000,-

Totale kosten jaar 1 tenminste: €54.841,71

Kosten BG traject jaar 1 x 2 koppelingen: € 6.300,-

Geschatte BESPARING: €48.041,71

Gezin H - uithuisplaatsing 5 kinderen met OTS naar pleegzorg

- / Uithuisplaatsing kan de jeugdbeschermer rechtstreeks aanvragen bij rechter, dus hier zijn geen extra kosten nodig voor de voogd. Meer ureninzet nodig voogd vanwege realiseren pleegzorg en wachtlijsten – uit eigen tijd, maar wel meer belasting voogd + wachtijd tot zitting en uitspraak rechter van een maand.³⁴
- / Pleegzorg: €42,75 per etmaal x 365 dagen/12 maanden x 5 maanden (wachtijd 6 maanden) x 5 kinderen = €32.507,81 (ex kosten bemiddeling)

Totale kosten jaar 1 tenminste: €32.507,81

Kosten BG traject jaar 1 x 2 koppelingen: €6.300,-

Geschatte BESPARING: €26.207,81

³⁰ 20191023 Deelovereenkomst Verblijf jeugdhulpregio FoodValley

³¹ Maatschappelijke prijslijst 25 september 2017

³² Maatschappelijke prijslijst 25 september 2017

³³ 20191023 Deelovereenkomst Verblijf jeugdhulpregio FoodValley

³⁴ Zie <https://www.rechtspraak.nl/Uw-Situatie/Uithuisplaatsing/Paginas/procedure.aspx#abc6880b-42ca-44da-92fd-ef93f-77652121b11265e-4e21-4800-9993-4c09c42c42d73>

Gezin I - via wijkteam, MDO verwijzing gespecialiseerde hulp, POH GGZ en logopedie

- / inzet medewerker wijkteam: verkenning problematiek, huisbezoeken, contact onderwijs organiseren en uitvoeren MDO (a 1,5 uur) – 20 uur x €65 = €1.300,-
- / deelnemers MDO: leerkrachten, coördinator samenwerkingsverband, intern begeleider, soms ook directeur erbij en 2 jeugdconsulenten a 1,5 uur+ voorbereiding 1 uur: 7x 2,5 uur= 15 uur x €65³⁵= €1.137,50 (wachttijd 2 maanden)
- / verwijzing naar gespecialiseerde ambulante gespecialiseerde jeugd/gezinshulp en overdracht gezin 6 uur x €65= € 390 (wachttijd 1 maand)
- / begeleiding gezin door ambulante gespecialiseerde jeugd/gezinshulp 4 uur per maand x 6 maanden a €86,40 = €2.073,60 (wachttijd 3 maanden dus 12- 2+1+3 maanden=6 maanden)
- / consult huisarts + verwijzing POHGGZ a €10,-³⁶
- / POH GGZ: 12 gesprekken x €80³⁷= €960,-
- / extra inzet logopedie. Kosten logopedie per zitting max €34,86³⁸ - wordt vergoed uit basisverzekering. Schatting 12 zittingen = €418,32

Totale kosten jaar 1: €6.280,42

Inzet BG traject jaar 1 x 2 koppelingen: € 6.300,-

Geschatte BESPARING: - €10,58 (nihil, afgerond naar 0)

Gezin J- geen inzet formele hulp

- / Ouder vindt zelf alternatieve oplossing

Totale kosten jaar 1: geen

Inzet BG traject jaar 1 x 1 koppeling: € 3.150,-

Geschatte BESPARING: geen, extra uitgave van € 3.150,-

Gezin K – verzoek inzet gespecialiseerde gezinsbegeleiding wordt afgewezen

- / Ouder doet aanvraag bij de gemeente voor een extra avond gespecialiseerde gezinsbegeleiding.
- / Aanvraag wordt niet gehonoreerd en niet vergoed vanuit de WMO omdat gezin al op maximale aantal uur per week zit.

Totale kosten jaar 1: geen

Inzet BG traject jaar 1 x 3 koppelingen: € 9.450,-

Geschatte BESPARING: geen, extra uitgave van € 9.450,-

³⁵ Tarief onduidelijk, daarom tarief maatschappelijk werker aangehouden uit de Maatschappelijke prijslijst 25 september 2017

³⁶ Maatschappelijke prijslijst 25 september 2017

³⁷ Maatschappelijke prijslijst 25 september 2017

³⁸ Zie tarieven via <https://www.nvlf.nl/paginas/openbaar/werk-en-organisatie/praktijkhouder/werkgever/tarieven>

Bijlage 2

Instructiebrief coördinatoren

Ede, 25 maart 2019

Beste coördinator Buurtgezinnen.nl,

Heel fijn dat je wilt meewerken aan het onderzoek. Met deze brief informeer ik je over de stappen die nodig zijn om de Effectencalculator in jouw gemeente te laten slagen. Met de voorbereiding kun je het beste meteen starten, volg daarom de volgende stappen:

Stap 1: vraaggezin betrekken en informatie geven

- / De stem van de vraagouder(s) is van belang. Bij voorkeur is de vraagouder(s) daarom aanwezig bij de gehele sessie.
- / Via Leontine heb je begrepen welke gezinnen zijn geselecteerd in jouw gemeente. Wil je beginnen om vraaggezin 1 uit te nodigen (let op enkel een of beide ouders)? Mocht die niet kunnen of het niet zien zitten, neem dan contact op met gezin 2. Als zij ook niet mee kunnen of willen werken, neem dan contact op met gezin 3. Mocht niemand mee willen werken, neem dan contact op met Leontine Bibo.
- / Schat hierbij zelf in wat het beste werkt; mailen, bellen of misschien persoonlijk langs gaan zodat je het zelf toe kan lichten. Er is een voorbeeldbrief beschikbaar (zie bijlage 1, hieronder). Benadruk a.u.b. dat het anoniem is en alle informatie vertrouwelijk blijft.
- / Bespreek welke persoon het gezin er vanuit hun eigen familie- of vriendenkring graag bij heeft naast jou, de steunmoeder en/of vader. Het moet wel iemand zijn die tenminste sinds het contact met BG nauw betrokken is bij het gezin en de geboden steun vanuit BG kent.
- / Bespreek als er professionele hulpverlening in het gezin is welke hulpverlener mag aanschuiven. Het moet iemand zijn die het gezin goed kent, en waar mensen zich bij op hun gemak voelen.
- / Geef ook aan dat je een onbekende hulpverlener uitnodigt die deze situatie niet (goed) kent maar wel weet hoe het bij soortgelijke situaties gaat. Mochten mensen daar echt bezwaar tegen hebben neem dan even contact op met Leontine Bibo.
- / Bespreek met het gezin waar het handig is om de sessie te doen. Voorwaarde is een rustige plek met een voldoende grote tafel waar de sessie van max 3 uur ongestoord kan plaatsvinden. Dat kan bij het vraaggezin thuis zijn, mocht men dat fijn vinden (mits er geen anderen storen) maar vaak werkt een externe plek beter: het wijkcentrum, kerk, het gemeentehuis etc.

Stap 2: uitnodigen andere deelnemers

Om een compleet beeld te krijgen is het van belang dat ook andere betrokkenen hun perspectief inbrengen. Nodig hen ook uit. Mocht de hulpverlener die veel van het gezin weet niet kunnen, dan is het beter om een andere datum te kiezen of een ander vraaggezin uit te nodigen.

Regel dit niet op het laatste moment en doe dit met de nodige zorgvuldigheid. De aanwezigheid is essentieel voor een waardevol gesprek en goede uitkomsten!
Zonder voldoende (= minimaal 5) aanwezigen kan het gesprek helaas niet doorgaan!

Stap 3: geef deelnemers door en informeer hen

- / Zorg dat alle aanwezigen een bevestiging krijgen met daarin tenminste: de datum, het tijdstip en de locatie waar de sessie plaatsvindt. Zorg ook dat ze jou kunnen bellen als er iets tegenzit die dag.
- / De aanwezigen (naam en eventuele functie/organisatie) en locatie kun je doorgeven aan Elize Lam via emlam@che.nl. Graag uiterlijk een week voorafgaand aan de datum van de sessie.
- / Geef dan ook meteen ook aan op welke wijze het vraaggezin betrokken wil zijn. Deze informatie is nodig voor het onderzoek. Graag aangeven om welke gemeente en welk gezin het gaat (nummer 1, 2 of 3, enkel initialen noemen)

Stap 4: inventariseren ondersteuningsactiviteiten

Om het opstellen van de Effectencalculator soepel te laten verlopen is het handig om vooraf een bondige beschrijving te maken van de ondersteuning die door jou is geleverd. Het gaat om de volgende informatie:

- / startdatum casus en de ondersteuningsvraag van het vraaggezin
- / de vervolgacties: wat is wanneer gedaan

Bij voorkeur is dit vooraf beschreven en neem je die informatie mee naar de sessie. Door deze voorbereiding houden we meer tijd over voor de inhoud, of zijn we wellicht wat eerder klaar met de sessie. Graag neem ik deze informatie na afloop mee om voor m'n analyse te gebruiken.

Heb je nog vragen? Neem gerust contact met me op!

Met vriendelijke groet,
drs. Elize Lam, onderzoeker

Christelijke Hogeschool Ede
E: emlam@che.nl

Bijlage 3

Vragenlijsten

Vragenlijst interview vraaggezin

1. Wat is de reden dat BG betrokken is geraakt bij jullie³⁹ gezin?
2. Hoe verliep het contact met BG vanaf het begin?
3. Wat doet BG precies in jullie gezin?
4. Wat betekenen het steungezin (steungezinnen) voor jou/jullie en jullie gezin?
5. Is er iets veranderd aan de problematiek door de komst van BG/het contact met het steungezin (steungezinnen)?
6. Welke toegevoegde waarde heeft het steungezin voor?
 - jou/jullie als ouders
 - jullie kind(eren)
 - gezin samen
7. Als je in 1 zin zou moeten zeggen wat jullie de waarde vinden van BG in het algemeen wat zou je dan zeggen?
8. Wat voor soort hulp hebben jullie naast BG?
9. Stel dat jullie niet in contact met BG gekomen waren, hoe zou het dan met jullie en jullie gezin zijn gegaan?
10. Wat voor soort hulp was dan ingeschakeld?
11. Is er iets wat je BG zou willen meegeven rond haar werkwijze mochten ze iets willen veranderen?
12. Is er nog iets niet aan de orde gekomen wat je/jullie mij wel wil/willen meegeven?

Vragenlijst (e-mail) naar steungezin + voor interview

1. Wat doet uw gezin voor de familie X en met welke frequentie?
2. Hoe verloopt het contact met de ouders vanaf het begin tot nu?
3. Hoe ervaart u het contact met de ouders vanaf het begin tot nu?
4. Hoe verloopt het contact met de kinderen vanaf het begin tot nu?
5. Hoe ervaart uw gezin het contact met de kinderen vanaf het begin tot nu?
6. Wat levert het contact met uw gezin op voor het gezin X denkt u? (als het kan graag specifiek beantwoorden voor het betreffende kind/kinderen, de ouders, het gezin)
7. Wat zou er gebeurd zijn met de kinderen/ouders/het gezin denkt u als familie X niet met uw gezin in contact was gekomen?
8. Wat levert het zijn van steungezin u en de rest van uw gezin op?
9. Hoe ervaart u het contact met de organisatie Buurtgezinnen.nl?
10. Buurtgezinnen.nl wil graag weten of ze nog iets kan verbeteren of veranderen aan haar werkwijze. Wilt u a.u.b. aangeven of er dingen zijn die u graag anders zou zien, mist etc.
11. Is er nog iets anders dat u wilt aangeven?

Vragenlijst interview hulpverlener

1. Sinds wanneer ben je⁴⁰ betrokken bij het gezin en vanuit welke rol?
2. Waarom heb je BG ingeschakeld?
3. Is er iets veranderd aan jouw, jullie inzet sinds BG in het gezin is gekomen? Zo ja wat?

³⁹ Na instemming om elkaar te tutoyeren

⁴⁰ Na instemming om elkaar te tutoyeren

4. Welke toegevoegde waarde heeft Buurtgezinnen voor dit gezin vind jij?
5. Stel dat het gezin niet in contact met BG gekomen was, hoe was het dan gegaan met het gezin schat je in?
6. Wat voor soort hulp had je dan ingeschakeld?
7. Hoe zou de route tot deze hulp eruitzien (of te wel welke professionals zouden betrokken moeten worden)?
8. Heb je enig idee welke tijdsinzet dit van betrokken professionals ongeveer zou vragen om deze hulp georganiseerd te krijgen?
9. Hoe snel denk je dat vraagmoeder deze hulp zou hebben gekregen (of te wel hoe lang zou ze daar op moeten wachten)?
10. Is er iets wat je BG zou willen meegeven rond haar werkwijze mocht ze iets willen veranderen?
11. Is er nog iets anders wat je kwijt wilt?

Vragenlijst interview coördinator BG

1. Sinds wanneer ben je betrokken bij dit gezin?
2. Wat is de samenstelling van dit gezin?
3. Wat is de reden dat BG bij dit gezin betrokken is geraakt?
4. Welke hulpverleners waren bij aanvang betrokken bij dit gezin en waarom?
5. Hoe ben je vanaf de aanmelding te werk gegaan en wat leverde dat op?
6. Wat bieden de steungezinnen in dit gezin?
7. Hoe is jouw rol naar externen, waaronder hulpverleners, rond dit gezin?
8. Wat is er veranderd door de inzet van BG voor dit vraaggezin?
9. Wat zie jij als opbrengst voor het vraaggezin?
10. Wat zou er gebeurd zijn als dit gezin niet in contact was gekomen met BG?
11. Welke hulp was dan nodig geweest?
12. Is er nog iets niet aan de orde gekomen wat je mij wil meegeven?

Bijlage 4

Analysekader

A/ Vraaggezin samenstelling en voortraject

B/ Betrokkenheid BG

- / Aanmelding BG
- / Verwijzer
- / Hulpvraag
- / Kennismaking coördinator
- / Werkwijze coördinator
- / 1e kennismaking steungezin
- / Koppelingsdatum
- / Duur tussen aanmelding en koppeling
- / Duur koppeling
- / Stand van zaken
 - Lopend traject
 - Afgerond traject
 - Contact SG/VG na afronding Co BG: Ja/Nee
- / Aantal steungezinnen

C/ Hulpverlening in gezin?

- / Omvang/aard
- / Contact met hulpverlening
- / Wisselende hulpverleners
- / Veiligheid

D/ Aard problematiek

- / Type
- / Complexiteit
- / Wie

E/ Verloop koppeling

- 1/ Soepel
- 2/ Hickups
- 3/ Stagnatie
- 4/ Voortijdig beëindigd/afgebroken

F/ Steun

- / Frequentie
- / Aard
- / Steungever
- / Netwerkcontacten overig

G/ Opbrengst BG in relatie formele hulp

- 1/ Voorkomen formele hulp (preventie)
 - a/ dankzij BG
 - b/ mede dankzij BG
- 2/ Vermindering formele hulp

- a/ dankzij BG
- b/ mede dankzij BG
- 3/ Beëindiging formele hulp
 - a/ dankzij BG
 - b/ mede dankzij BG
- 4/ Opschalen formele hulp
 - a/ dankzij BG
 - b/ mede dankzij BG
- 5/ BG blijft extra inzet naast formele hulp

H/ Opbrengst vraaggezin kwalitatief

- 1/ mentaal welbevinden
- 2/ pro-sociaal gedrag
- 3/ veilige thuissituatie
- 4/ positief opvoedklimaat
- 5/ participatie
- 6/ zelfredzaamheid
- 7/ sociale aansluiting
- 8/ zingeving
- 9/ gezinsveerkracht
- 10/ Netwerkuitbreiding/versterking
- 11/ Wederkerigheid
- 12/ Overig

I/ Opbrengt vraagouder kwalitatief

- 1/ mentaal welbevinden
- 2/ pro-sociaal gedrag
- 3/ positief ouderschap /veilige thuissituatie
- 4/ participatie
- 5/ zelfredzaamheid
- 6/ sociale aansluiting
- 7/ zingeving
- 8/ zelfvertrouwen
- 9/ veerkracht
- 10/ netwerkuitbreiding/versterking
- 11/ vriendschap
- 12/ Overig

J/Opbrengst vraagkinderen kwalitatief

- 1/ mentaal welbevinden
- 2/ schoolresultaten
- 3/ pro-sociaal gedrag/sociaal emotionele ontwikkeling
- 4/ participatie
- 5/ zelfredzaamheid
- 6/ sociale aansluiting
- 7/ zingeving
- 8/ zelfvertrouwen
- 9/ Veerkracht
- 10/ Verbetering gedrag

- 11/ Netwerkuitbreiding/versterking
- 12/ Plezier
- 13/ Horizonverruiming
- 14/ Lichamelijke ontwikkeling
- 15/ Overig

K/ Opbrengst steungezin

- 1/ welbevinden/plezier
- 2/ participatie
- 3/ zelfredzaamheid
- 4/ sociale aansluiting
- 5/ zingeving
- 6/ (gezins-)veerkracht
- 7/ Netwerkuitbreiding/versterking
- 8/ Vriendschap/wederkerigheid
- 9/ Horizonverruiming
- 10/ Overig

L/ Mate aan tevredenheid vraaggezin

M/ Mate aan tevredenheid steungezin

N/ Werkwijze

/ coördinator:

- contact na koppeling
- beschikbaarheid bij problemen
- volgen concept

/ eigenheid

- Snelheid
- Onorthodox
- Herkenning problematiek
- In de buurt
- Geen formele hulp
- Persoonlijk
- Waarderend
- Natuurlijk
- Zorgvuldig

/ duidelijkheid

- Vaste momenten
- Vertrouwen

/ Wensen aanpassingen

O/ Tips

Wat valt verder op?

Referentie

- 1/ Kosten stijgen
- 2/ Kosten blijven hetzelfde
- 3/ Kosten nemen af

Algemeen rond EC

/ Deelnemers N=

/ Verloop

/ Overig

Bronnenlijst

Buurtgezinnen.nl (december 2018). *Handboek Buurtgezinnen*.

Buurtgezinnen.nl (september 2019). *Effectrapportage*.

Kwakernaak, M., Deuten, J., Van Biene, M., Vos, W. & Hamdi, A. (2016). *De effectencalculator. Evalueren Nieuwe Stijl*. WMO werkplaatsen. Utrecht: Movisie

Lam, E. & Ligtermoet, I. (2018, 29 mei). *Informele steun heeft een fundamentele eigen waarde in zorg voor jeugd*. SocialeVraagstukken.nl. Geraadpleegd op 8 januari 2020, van <https://www.socialevraagstukken.nl/informele-steun-heeft-een-fundamentele-eigen-waarde-in-zorg-voor-jeugd/>.

Rommelink, L. (2017). *Pionieren in Relaties. Ervaringen met het Geven en Ontvangen van Informele Sociale Steun in een Opvoedingsondersteuningsprogramma om Opvoedstress te Verminderen*. Masterthesis Orthopedagogiek. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.

Van Paassen, M. (2018). *Opvoeden doen we samen. Tien aanstekelijke verhalen van Buurtgezinnen*. Amerongen: Buurtgezinnen.nl